

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DOKAZOVÁNÍ V ŘÍZENÍ SPORNÉM

MARIE POPPOVÁ

2017 PLZEŇ

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma Dokazování v řízení sporném vypracovala samostatně s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů. Veškeré tyto zdroje jsou v této práci řádně citovány a uvedeny v seznamu použité literatury. Dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

.....

Poděkování

*Touto cestou bych ráda vyjádřila poděkování své vedoucí diplomové práce
Judr. Blance Kapitanové za odborné vedení, rady a za pomoc při zpracování
tohoto tématu.*

Seznam použitých zkratk

Listina	Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
OSŘ	Zákon č. 99/ 1963 Sb., občanský soudní řád
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZnalZ	Zákon č. 36/ 1967 Sb., o znalcích a tlumočnících
TOPO	Zákon č. 418/ 2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

OBSAH

1. Úvod	1
2. Odvětvové zásady civilního procesu a jejich projev ve fázi dokazování	3
2.1 Princip dispoziční	3
2.2 Princip projednací	4
2.3 Princip volného hodnocení důkazů	5
2.4 Princip materiální pravdy	6
2.5 Princip jednotnosti řízení (arbitrárního pořádku) a princip legálního pořádku (koncentrační)	7
3. Procesní dokazování v občanském soudním řádu	10
3.1 Procesní dokazování	10
3.2 Pojmy vztahující se k procesnímu dokazování	12
3.3 Pozitivní vymezení předmětu procesního dokazování	13
3.4 Negativní vymezení předmětu dokazování	14
3.4.1. Právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů ČR	14
3.4.2. Notoriety, skutečnosti obecně známé	15
3.4.3. Skutečnosti známé soudu z jeho činnosti	15
3.4.4. Právní domněnky	16
3.4.5. Shodná tvrzení účastníků řízení	17
3.4.6. Skutečnosti vyplývající z rozhodnutí jiných orgánů	17
4. Procesní povinnosti	20
4.1 Povinnost tvrzení	20
4.2 Povinnost důkazní	21
4.3 Procesní odpovědnost za nesplnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní	22
4.4 Důsledky povinnosti tvrdit a dokazovat při prvním či přípravném jednání	23

4.5	Důsledky povinnosti tvrdit a dokazovat před vyhlášením rozsudku	24
5.	Procesní břemena	27
5.1	Objektivní důkazní břemeno	28
5.1.1.	Objektivní důkazní břemeno jako nástroj k překonání stavu non liquet.....	29
5.2	Subjektivní důkazní břemeno	30
5.2.1.	Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem	31
6.	Důkazní prostředky - jejich navrhování, provádění a hodnocení	35
6.1.	Výpověď svědka.....	39
6.2.	Výslech účastníků.....	43
6.3.	Znalecký posudek a odborné vyjádření	44
6.4.	Listiny	48
6.5.	Sdělení rozhodných skutečností	51
6.6.	Ohledání.....	52
6.7.	Důkazní prostředky výslovně neuvedené v § 125 OSŘ	52
6.7.1.	Rekognice a její přípustnost v civilním řízení.....	53
6.7.2.	Zvukové záznamy.....	55
6.7.3.	Tajný zvuk. záznam jako přípustný důkazní prostředek.....	56
6.7.4.	Zvukový záznam tzv. monitorovaného hovoru.....	57
6.7.5.	Vzorek DNA zemřelého.....	58
7.	Zhodnocení současné úpravy a úvahy de lege ferenda	60
8.	Závěr	63
9.	Summary	65
10.	Seznam použité literatury	66

1. Úvod

Tématem této diplomové práce je dokazování v řízení sporném, které je upraveno zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů (dále jen OSŘ). Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že procesní dokazování je sice obsáhlou součástí mnoha učebnic civilního procesu nicméně cílem této práce není jen se podrobněji věnovat procesu dokazování v rámci civilního procesu jako takového, ale též provázat procesní dokazování se samostatnými účastníky řízení, jejich postavením a možnostmi uplatňovat nové skutečnosti a důkazy.

V první části této práce se zabývám odvětvovými zásadami a to proto, že se tyto zásady vzájemně prolínají a doplňují a jsou pro civilní proces stěžejní. V samotném sporném řízení lze totiž nalézt mnoho situací, kdy se odvětvové zásady prolínají takovým způsobem, že je nelze nalézt ve své čisté podobě. Proto jsem do své diplomové práce z důvodu ucelenosti a provázanosti zařadila i toto téma.

Další část diplomové práce je věnována základním pojmům, které se pojí k procesnímu dokazování. Tím jsem se snažila vytvořit pro čtenáře terminologický základ klasických pojmů, které v sobě někdy obsahují vícero možných výkladů. Nad to již konkretizují důkazní povinnosti a jejich zostření či transformace v důkazní břemeno. Tomuto tématu se ve své práci věnuji právě proto, že důkazní povinnosti a důkazní břemeno často splývá v jedno. V této části tak podrobněji popisuji situace, které občanský soudní řád spojuje se zostřením důkazní povinnosti v důkazní břemeno, a hodnotím provázanost jednotlivých ustanovení, která se tohoto tématu dotýkají. Snažím se odpovědět na otázku, kdy vzniká procesní břemeno a jaký dopad mají procesní břemena na strany sporu.

Proto na téma procesních povinností navazují procesní břemena. Snahou zde bude zejména odpovědět na otázku, jaká je procesní situace v případě neunesení důkazního břemene nebo například jak soud postupuje, pokud se ocitne takzvaně v důkazní nouzi. Díky těmto otázkám jsem se věnovala stavem objektivní nejistot označované jako *non liquet* (není jasno), ale též nástrojem zmírnění subjektivního důkazního břemene vysvětlovací povinností stranou nezatíženou důkazním břemenem.

Druhá polovina diplomové práce je věnována důkazním prostředkům, procesu provádění důkazů a hodnocení důkazů. V tomto směru není mým záměrem pouze kazuistické vyjmenování jednotlivých důkazních prostředků uvedených v OSŘ. Snažím se tak tuto část obohatit o judikaturu, a též i důkazní prostředky, které v tomto zákoně uvedeny nejsou.

Poslední část diplomové práce slouží jako zhodnocení platné právní úpravy *de lege lata* a úvahy *de lege ferenda*. Právě tato část diplomové práce by měla být hodnotná z důvodu osobního výstupu a osobního názoru její autorky.

2. Odvětvové zásady civilního procesu a jejich projev ve fázi dokazování

Samotný proces dokazování v civilním sporném řízení lze definovat jako páteř civilního procesu a to zejména proto, že je proces dokazování nezbytnou součástí každého civilního řízení. Zjišťování skutečností, na základě kterých mohou soudy spravedlivě rozhodnout o předmětu sporu je upravena v občanském soudním řádu v části třetí, hlavě druhé. Proces dokazování lze rozdělit do tří základních fází a to navrhování, provádění a hodnocení důkazních prostředků.

Než přistoupím k některým odvětvovým zásadám civilního procesu, které se projevují v civilním procesu, považuji za nutné zmínit se o tom, že teorie práva se velmi podrobně vyjadřuje k rozdílům mezi pojmy zásada a právní princip. Právní princip totiž nelze za zásadu zaměňovat, neboť sám o sobě je nositelem vysoké míry obecnosti tak, aby vyjadřoval vyšší hodnoty právního řádu. Naproti tomu zásadu lze chápat jako součást právního principu, tedy to, co právní princip konkretizuje.¹

Pro účely diplomové práce však pokládám tyto dva pojmy za synonyma. Jelikož se daná práce zabývá právem procesním, připomínám, že i v rámci občanského soudního řádu se setkáváme se zásadami, které lze vnitřně rozdělit na principy (zásady) fungování soudnictví² a na principy odvětvové, které se pokusím dále charakterizovat. Odvětvové principy jsou specifické a zapamatovatelné tím, že se staví jako oposita do dvojic přičemž se určuje, který z těchto principů je ve větší či menší míře uplatňován.

2.1 Princip dispoziční

Princip dispoziční se v českém civilním procesu ještě více projevil v souvislosti s rozdělením civilních řízení na řízení sporná a nesporná.³ Zásada

¹ HUMULÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Str. 14 a násled.

² Demonstrativně uvádím například princip nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců, zásadu ústnosti a přimosti, princip předvídatelnosti.

³ Nesporná řízení mají samostatnou právní úpravu v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních sporných. Princip oficiality je právě typický pro řízení nesporná, která lze zahájit i bez návrhu. V takovém případě se jedná o řízení zahajovaná *ex officio*, tedy z úřední povinnosti. Taková řízení

dispoziční, se typicky projevuje zejména v procesu navrhování důkazních prostředků v rámci sporného řízení. Projev této zásady je zakotven například již v § 79 odst. 1) OSŘ „*Řízení se zahajuje na návrh...*“ Typicky si dispoziční zásadu lze přiblížit právem žalobce (navrhovatele) podat žalobu, v takovém případě je sám žalobce označován jako *dominus litis* - pán sporu, neboť mu z této zásady plynou jistá dispoziční oprávnění. Například dle § 96 OSŘ žalobce může vzít podaný návrh v průběhu řízení kdykoliv zpět a to zcela nebo z části. Limitován je však tehdy, pokud ve věci již existuje pravomocné rozhodnutí, v takovém případě je zpětvzetí návrhu neúčinné. Účastníci řízení také mohou disponovat též s předmětem sporu včetně předmětu řízení (například lze žalobu rozšířit, lze uzavřít soudní smír). Po doručení žaloby soudu však soud vždy postupuje z úřední povinnosti. Soud v tomto úseku zejména zkoumá splnění procesních podmínek. Například zkoumá, zda jsou splněny veškeré zákonné předpoklady k zahájení řízení (zejména podmínky řízení, odstranění vad v žalobě) a to v souladu se zásadou rychlosti a hospodárnosti dle § 100 odst. 1) OSŘ.⁴

2.2 Princip projednací

Další procesní princip, tedy princip projednací odpovídá na otázku, kdo se podílí na výsledku sporu. Je zcela evidentní, že při uplatnění zásady projednací mají účastníci řízení takové procesní postavení, že je jejich právem a zároveň povinností vyvíjet aktivitu spojenou s objasňováním skutkového stavu věci a tím tedy mohou ovlivnit případný výsledek a rozhodnutí sporu.⁵ Jinými slovy řečeno mají povinnost předkládat soudu taková skutková tvrzení a prokázat je navrženými důkazy tak, aby podpořili svůj uplatňovaný nárok vyplývající z hmotně právní normy. Povinnost tvrdit a prokazovat jsou naplňovány § 101 odst. 1) písm. a) b) OSŘ. Tímto ustanovením tak účastníkům zakládá civilní proces tzv. procesní povinnosti. Zásada projednací se tak projevuje zejména ve fázi navrhování a provádění důkazů, což lze vysledovat na základě ustanovení § 123 OSŘ „*Účastníci mají právo vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem*

mají též své účastníky, nicméně ti jsou omezeni co do šíře procesních úkonů. Výše popsané skutečnosti vyplívají zejména z ustanovení § 13 odst. 1) ZŘS.

⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* Str. 53, 54.

⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, RADKA et al. *Civilní právo procesní.* Str. 55,56.

důkazům, které byly provedeny.“ zejména účastníků řízení, kde soud pouze hodnotí důkazy navržené stranami sporu.⁶

Nicméně i zde je nutno připomenout prolomení této zásady, tedy nalezneme ve sporném řízení i prvek zásady vyšetřovací a to v ustanovení § 120 odst. 2) OSŘ „*Soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu.*“ Zásada vyšetřovací tedy znamená, že aktivitu, jež vede k objasnění skutkového stavu nutného pro rozhodnutí, činí soud. Soud je zde odpovědný za výsledek sporu a má povinnost věc náležitě vyšetřit.⁷

2.3 Princip volného hodnocení důkazů

Shledávám, že princip volného hodnocení důkazů úzce souvisí s fází hodnocení důkazů, avšak jednotlivé atributy tohoto principu lze nalézt již při fázi provádění. Důležitou povinností procesních stran není pouze tvrdit určité skutečnosti, ale též tyto skutečnosti prokazovat a to zejména uvádět takové skutečnosti a navrhnout takové důkazy, které svědčí dané straně v její prospěch. Děje se tak zejména prostřednictvím navrhování důkazních prostředků, jejichž provedením následně takto získané důkazy soud hodnotí. Cílem procesu dokazování je vydat rozhodnutí, které by mělo být vydáno na základě skutkového stavu, jenž odpovídá objektivní skutečnosti.⁸ Proto je důležité, aby soud o důkazech, které provedl a poté zhodnotil, neměl pochyby a mohl tak s pocitem jistoty říci, že jimi jsou potvrzeny či vyvráceny účastníky tvrzené skutečnosti.

Významným projevem principu volného hodnocení důkazů tak je zejména ustanovení § 132 OSŘ „*Důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.*“ Lze tedy tvrdit, že současný proces dokazování je touto zásadou zcela jistě ovládán. Soudce může dle svého vnitřního přesvědčení docházet k závěrům, které skutečnosti má za prokázané prostřednictvím jednotlivých důkazních prostředků.⁹

⁶ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* Str. 75, 76.

⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, RADKA et al. *Civilní právo procesní.* Str. 56.

⁸ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* Str. 76.

⁹ Tamtéž, str. 77.

Opakem této zásady je zásada legální důkazní teorie, které si lze povšimnout tam, kde zákon ukládá jednotlivým důkazním prostředkům důkazní sílu. Lze se s tímto principem setkat například u důkazního prostředku veřejné listiny dle § 134 OSŘ, které jsou obsahově pravdivé vždy, není-li prokázán opak. Lze tak tvrdit, že v takovém případě soud pozbývá volné úvahy při provádění a hodnocení těchto důkazů.¹⁰

2.4 Princip materiální pravdy

Základním vodítkem pro soudní rozhodnutí je subsumpce tvrzených skutečností pod konkrétní právní normu, se kterou taková norma spojuje právní následek. Tímto způsobem soud postupuje v rámci soudního rozhodování. Existence zásady *iura novit curia*, tzn. soud zná právo totiž reflektuje skutečnost, že interpretace a následná aplikace platného práva soud činí mimo konkrétní proces. Lze tedy navázat na to, že smyslem soudního rozhodování a jeho samotným předmětem jsou nejdůležitější skutková zjištění jakožto individuální skutečnosti, které jsou zpravidla prezentovány stranami sporu.¹¹

Hledisko principu materiální pravdy, nebo též pravdy objektivní lze dle mého názoru definovat v užším a též širším slova smyslu. V širším slova smyslu tento princip prosazuje, aby soud rozhodoval pouze na základě skutečného stavu věci. Bylo by však nereálné klást takový požadavek na soudy, neboť nelze předpokládat, že by skutečný stav věci byl vždy spolehlivě zjištěn. Dalším důležitým hlediskem principu materiální pravdy je odstranění formalizovaného procesu, jak tomu bylo v dobách dřívějších proto, že přispívá k odmítnutí spravedlnosti. V užším slova smyslu tak princip materiální pravdy úzce souvisí s objektivní pravdou, tedy stavem, kdy soud dochází k takovým skutkovým zjištěním, na základě nichž bude schopen svědomitě rozhodnout předmět sporu. Vzhledem k dnešnímu stavu platné právní úpravy však lze tvrdit, že odpovědnost za výsledek sporu mají strany sporu, coby účastníci řízení. Účastníky řízení lze označit za pány sporu v tom smyslu, že s povinností tvrdit mají též povinnost prokazovat, pokud tedy soud přesvědčí těmito nástroji o své subjektivní pravdě lze s jistotou říci, že vítězí ta strana, která o své subjektivní pravdě dokáže soud

¹⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, RADKA et al. *Civilní právo procesní*. Str. 60.

¹¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Str. 79.

přesvědčit.¹² Poté však lze poukázat na skutečnost, že soudu postačí dosažení praktické jistoty. Objasnění skutkového stavu je sice odpovědností stran sporu, nicméně i soud může svou činností přispívat k objasnění skutkového stavu, tedy objektivní pravdy dle § 120 odst. 2) OSŘ. Princip materiální pravdy je proto spojován s dalšími odvětvovými zásadami jako například se zásadou volného hodnocení důkazů či s principem jednotnosti řízení.

Opakem tohoto principu je princip formální pravdy. Tento princip se v civilním procesu vyskytuje hned v několika situacích. Například v případě kontumačních rozsudků či rozsudků pro uznání. Jde zejména o situace, kdy soud rozhodne na základě skutkového stavu předloženého pouze jedním z účastníků řízení v souvislosti s nedodržením lhůty či neučinění procesního úkonu druhou stranou sporu. Důsledkem je pak rozhodnutí soudu, které nemusí být nutně v souladu se skutečným stavem věci. Soud v takovém případě rozhoduje na základě skutkové domněnky tvrzené pouze jedním účastníkem řízení „*skutkové domněnky, které soudce na základě zákona může během sporu přijmout, jsou sice legitimní, ale zeslabují princip materiální pravdy v českém civilním procesu.*“¹³ Princip formální pravdy tak naopak souvisí spíše s principem legálního pořádku nebo například s principem legální důkazní teorie. Lze tedy poznamenat, že se v soudobém civilním procesu stále setkáváme se situací využití principu formální pravdy na úkor pravdy materiální. Vždy však půjde o případy, kdy soud rozhoduje na základě důkazní nouze, tedy zejména nedošlo k dalším skutkovým zjištěním v rámci procesu dokazování.¹⁴

2.5 Princip jednotnosti řízení (arbitrárního pořádku) a princip legálního pořádku (koncentrační)

Poslední z principů, ovšem velice důležitých je princip jednotnosti řízení a princip legálního pořádku. Tyto zásady nám poskytují odpověď na otázku, zda lze uvádět skutečnosti a navrhopvat důkazy po celou dobu řízení, nebo pouze do určitého okamžiku. Lze tedy namítat, že i tyto principy se ve výsledku dotýkají procesu dokazování, neboť mohou ovlivňovat míru poznání skutkového stavu věci. Princip jednotnosti řízení co do poznání skutkového stavu věci, jeho obsahu

¹² WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* Str. 80, 81.

¹³ SVOBODA, K. *Dokazování.* Str. 20.

¹⁴ Tamtéž, str. 19.

a kvality je mnohem otevřenější. Nerozpadá se totiž do jednotlivých stádií v rámci civilního procesu, nýbrž dle této zásady je řízení jednotné. To znamená, že řízení od svého zahájení až do vydání rozhodnutí tvoří jeden celek, během kterého mohou účastníci řízení kdykoliv tvrdit nové skutečnosti a navrhopvat nové důkazy.

Jak již bylo řečeno, účastníci řízení jsou pod vlivem zásady dispoziční a zásady projednací nesou procesní břemena, což stranami sporu může být zneužíváno tehdy, pokud bez zbytečného odkladu po zahájení řízení netvrdí a neprokazují vše, co považují za důležité nebo to, k čemu jsou soudem vyzváni k doplnění. V tomto momentě tak tato zásada včetně popsaného chování účastníků řízení nerespektuje princip rychlosti a hospodárnosti řízení – tedy princip procesní ekonomie. Proto se princip jednotnosti řízení v soudobém civilním procesu sice vyskytuje, ale je omezen prvky principu legálního pořádku a to zejména zásadou koncentrace řízení, která byla zavedena v souvislosti se zákonem č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (tzv. velká novela OSŘ). Prvky koncentrace řízení byly tedy včleněny s účinností od 1. 1. 2001.¹⁵

Tím byla do OSŘ včleněna nová ustanovení. Například ustanovení § 118b či 119a OSŘ. Přesně tato ustanovení zakotvují principy koncentrace řízení, neboť k později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům soud nepřihlíží. Prvek koncentrace řízení tak nastává, koná-li se přípravné jednání, na konci přípravného jednání, nebo na konci prvního jednání ve věci samé. Samozřejmě zde nesmí chybět poučovací povinnost soudu o následcích koncentrace řízení.¹⁶

Opakem zásady jednotnosti řízení je princip legálního pořádku. Tento princip ve své čisté podobě představuje rozpad celého civilního řízení do několika etap, přičemž v každé etapě lze učinit pouze některé úkony. S jistotou lze říci, že tato zásada se v soudobém civilním procesu ve své čisté podobě nevyskytuje. Český civilní proces je ovládán principem jednotnosti řízení s prvkem principu legálního pořádku, zejména tedy s prvkem koncentrace řízení. V českém občanském soudním řízení však může dojít k prolomení zásady koncentrace řízení ve smyslu ustanovení § 118b či 119a OSŘ, kdy lze tvrdit i dokazovat po skončení přípravného jednání nebo po skončení prvního jednání ve věci samé za použití

¹⁵ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Str. 77,78.

¹⁶ Vládní návrh zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Sněmovní tisk 257/0 ze dne 17. 6. 1999. Dostupné online na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=257&ct1=0>

ustanovení § 118a odst. 1) a 3) OSŘ. Pokud tedy v průběhu jednání vyjde najevo, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo je uvedl neúplně, popřípadě dosud nenavrhл důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve soud v těchto případech účastníka k doplnění.¹⁷

¹⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, RADKA et al. *Civilní právo procesní*. Str. 59.

3. Procesní dokazování v občanském soudním řádu

3.1 Procesní dokazování

Dokazování v civilním sporném řízení je upraveno v části třetí, hlavě druhé od § 120 OSŘ. Smyslem procesu dokazování je s ohledem na princip materiální pravdy či zásadu volného hodnocení důkazů rozhodnout ve věci pokud možno spravedlivě neboť základním účelem sporného řízení je poskytnout spravedlivou ochranu soukromým právům a oprávněným zájmům účastníků řízení.

Právě v této části se předmět řízení či předmět daného sporu vystavuje procesu, ve kterém vznikají pro soud důležité poznatky pro jeho pozdější rozhodnutí ve věci samé. Soudy prvního stupně často označujeme jako instance skutkové, neboť v rámci procesu dokazování je největší důraz věnován zjišťování, objasňování skutkového stavu. Soud se tak snaží různými prostředky zjistit, zda se tvrzené skutečnosti zakládají na pravdě a utváří si tak svůj vlastní subjektivní obraz, úsudek o projednávané věci. Proto procesu dokazování předchází předchozí průběh jednání, během kterého soud musí mít jasno o tom, jaké skutečnosti jsou relevantní ve vztahu k předmětu řízení a tyto budou poté objektem dokazování. Jelikož je z povahy sporného řízení zřejmé, že se tvrzení účastníků o rozhodných skutečnostech bude rozcházet, musí mít soud jasno i o tom, z účastníků řízení má důkazní povinnost a důkazní břemeno.¹⁸

Pojem dokazování lze zhodnotit vícero způsoby. V učebnicích civilního procesu se tak lze setkat s pojmy dokazování v obecném smyslu, dokazování formálně logické a dokazování procesní. Dokazování v obecném slova smyslu jsem charakterizovala v úvodí části věnující se dokazování v řízení sporném.

Dokazování formálně logické si lze představit tak, že skutečnost (tvrzení), která má být dokázána označujeme za předmět důkazu, který je třeba prokázat. Na podporu tohoto tvrzení existují argumenty, s jejichž pomocí lze provést logický úsudek. Tímto úsudkem je dokázáno, že předmět důkazu vyplývá z argumentů. Pro následující část diplomové práce je však nejdůležitějším pojmem procesní dokazování.

¹⁸ STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Str. 149.

ZAHRADNÍKOVÁ, R et al. *Civilní právo procesní*. Str. 206, 207.

Procesní dokazování chápeme jako zákonem stanovený postup soudu a účastníků řízení tak, že se od tohoto postupu tedy nelze odchýlit proto, aby bylo dodrženo právo na spravedlivý proces. Nelze zkracovat právo na spravedlivý proces ani tehdy, pokud v rámci procesního dokazování nastane situace, že se určitou skutečnost nepodaří prokázat ani vyvrátit. Tento stav označujeme jako stan *non liquet*. Soud však nemůže věc ponechat bez rozhodnutí, neboť by tím způsobil *denegatio iustitiae*, tzn. odepření spravedlnosti. V těchto případech se aplikují instituty povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní a s tím spjatá břemena tak, aby se předcházelo odepření spravedlnosti a soud tak rozhodnul *de lege lata* tam, kde určité skutečnosti zůstanou nejasné. Dále soud v obtížných případech může aplikovat právní domněnky.¹⁹

Soud tak pro své závěrečné rozhodnutí ve sporné věci musí získat prostřednictvím takové poznatky, aby jeho rozhodnutí bylo správné, zákonné a spravedlivé. K tomu soud nutně potřebuje dojít k určitému poznání a to prostřednictvím zjištění skutečného stavu věci jakožto poznatků skutkových *quaestio facti*, tak prostřednictvím odborné kvalifikace poznatků právních *quaestio iuris*. Již v úvodní části této práce se zmiňuji o tom, že *quaestio iuris* jsou soudem zjišťovány mimo samotný proces, neboť jsou součástí zásady *iura novit curia*, tzn. soud zná právo. Naopak skutkové poznatky soud poznává prostřednictvím účastníků řízení, neboť povinností účastníků je též poskytnutí součinnosti soudu. Proto prostřednictvím zákonem upraveného postupu soud poznává určité skutečnosti buď přímo (například výslech svědka, ohledání) nebo zprostředkovaně (listinné důkazy, vyjádření a zprávy orgánů). Poznatky *quaestio facti* tak lze získávat pouze v rámci řádného procesního postupu, nikoliv však mimosoudní cestou. Lze tedy shrnout, že podstata procesního dokazování je obsažena v soudcovské činnosti vedoucí k objasnění rozhodných skutečností takovým způsobem, který utváří potřebná skutková zjištění.²⁰ Považuji za vhodné se zmínit ještě k průběhu procesního dokazování, které si lze rozčlenit do čtyř základních fází a to navrhování důkazů, opatřování důkazů, provádění důkazů a hodnocení důkazů.

¹⁹ WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. Str. 221.

STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní*. Str. 149.

²⁰ Tamtéž, str 223 - 225

3.2 Pojmy vztahující se k procesnímu dokazování

Jelikož jsou účastníky řízení žalobce a žalovaný, též označováni jako navrhovatel a odpůrce mohou tito účastníci činit různé procesně právní úkony, které vyplývají zejména ze zásady dispoziční, neboť oba mají právní zájem na výsledku daného sporu. V rámci dispozičního oprávnění jsou oprávněni k prokázání svých tvrzení navrhopvat důkazy²¹ a protidůkazy.

J. Macur však nad pojmem důkazu a protidůkazu nepojednává z hlediska jeho terminologie, ale z hlediska jeho obsahu. Spojuje pojem důkaz s povinností plynoucí z důkazního břemene. Naopak protidůkaz chápe jako oprávnění vyvrátit či zpochybnit důkaz stranou, která důkazní břemeno nenese. Důkaz lze charakterizovat jako vše, co vede po úspěšné fázi provedení důkazu k dosažení praktické jistoty ohledně účastníkova tvrzení. Takový důkaz tedy podporuje účastníkovo tvrzení. Dosažení praktické jistoty spočívá zejména v tom, že takový důkaz vede k poznatkům, o nichž nelze pochybovat, jsou tedy jednoznačné a není o nich pochyb. Důkazy lze též dělit na přímé a nepřímé. Přímý důkaz přímo potvrzuje či vyvrací rozhodnou skutečnost přímo. Nepřímý důkaz potvrzuje či vyvrací rozhodnou skutečnost zprostředkovaně, tj. označujeme jej jako indicii. K určitému výsledku se tak soud dostane až použitím skutkových domněnek, pravidel logiky nebo ve spojení s jinými přímými důkazy. Soudobý civilní proces připouští, aby tvrzení rozhodných skutečností bylo postaveno na základě plného důkazu. Požadavek plného důkazu vyplývá z § 153 odst. 1) OSŘ „*Soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci.*“. Protidůkaz naopak spočívá v tom, že se tímto protidůkazem zejména odpůrce snaží vyvrátit či zpochybnit tvrzení žalobce o skutkových okolnostech. Pro splnění funkce protidůkazu však postačí pouhé zpochybnění tvrzení navrhovatele odpůrcem.

Pokud se vrátíme k původnímu rozdílu v chápání pojmu důkaz, musím se zde zmínit o pojmu nezákonného důkazu. Nezákonný důkaz se však vztahuje k důkazu ve smyslu procesním, tedy jde o nepřípustné důkazní prostředky. Pokud dojde k porušení práv jiné fyzické nebo právnické osoby v souvislosti s opatřováním důkazního prostředku za předpokladu, že opatřování důkazního

²¹WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. *Civilní právo procesní – řízení nalézací*, str. 222. Důkaz lze však terminologicky chápat dvojím způsobem. V tomto smyslu chápán jako dokázání určité skutečnosti nebo ve smyslu důkazního prostředku. Nikoliv ve smyslu procesním. V procesním slova smyslu termín důkaz chápeme jako to, co soud získal z důkazních prostředků, které provedl a následně tyto důkazy zhodnotil dle § 132 OSŘ.

prostředku je v rozporu s obecně závaznými předpisy, nebude možné jej připustit z důvodu nezákonnosti.

Posledním pojmem je důkaz opaku. Důkazem opaku se však zabývám v části negativního vymezení předmětu procesního dokazování v bodě 3.4.4. Pouze bych nadnesla, že důkaz opaku nelze zaměňovat s protidůkazem. Protidůkaz splní svoji funkci i tehdy, byť pouze zpochybní skutková tvrzení, ale důkaz opaku má právní účinky jen tehdy, bude – li mít povahu plného důkazu.²²

3.3 Pozitivní vymezení předmětu procesního dokazování

Pokud předmět procesního dokazování vymežíme v pozitivním slova smyslu, pak za předmět procesního dokazování lze označit všechny skutečnosti či události, které se projevily ve vnějším světě. Předmětem tak může být pouze taková skutečnost, kterou lze vnímat lidskými smysly. Takové vnější skutečnosti označujeme jako *facta externa*. Opakem těchto skutečností vnějších jsou skutečnosti vnitřní *facta interna*, která obecně nemohou být předmětem procesního dokazování ale to jen tedy, neprojevily-li se samostatně navenek. Příkladem může být například psychický stav člověka, který lze rozpoznat, jen pokud se takový stav člověka projeví navenek například jeho vůlí vedoucí k určitému právnímu jednání. V civilním procesu se však lze setkat se situací, kdy se pravidla dokazování použijí pro skutečnosti, které musí být dokázány nikoliv pro rozhodnutí ve věci samé ale jako skutečnosti čistě procesněprávní povahy. Můžeme sem zařadit například případy zmeškání lhůt k provedení určitého úkonu účastníkem samotného řízení.²³ Příkladem může být například důvod pro vydání rozsudku pro zmeškání dle ustanovení § 153b OSŘ, který lze vydat tehdy, pokud se žalovaný bez včasné omluvy nedostaví k prvnímu jednání a zároveň žalobce navrhne soudu, aby takové rozhodnutí vydal. Zmeškal – li však žalovaný první jednání ve věci z omluvitelných důvodů, může nejpozději do právní moci

²² MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Str. 83 – 84
WINTEROVÁ, A. Str. 221 – 222.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 168.

²³ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 528.

rozsudku pro zmeškání navrhnout, aby soud původní rozsudek usnesením zrušil. Bude tedy muset prokazovat onen omluvitelný důvod.²⁴

3.4 Negativní vymezení předmětu dokazování

Předmětem procesního dokazování nejsou následující skutečnosti: právní předpisy České republiky uveřejněné ve Sbírce zákonů, skutečnosti obecně známe (notoriety), skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti, zákonné domněnky, shodná tvrzení účastníků řízení, skutečnosti vyplývající z rozhodnutí jiných orgánů. Toto negativní vymezení je obsaženo i v ustanovení § 121 OSŘ.

3.4.1 Právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky

S ohledem na základní charakter civilního procesu, jež poskytuje ochranu subjektivním právům a oprávněným zájmům účastníků řízení je tato ochrana poskytována na té nejvyšší úrovni předpisů České republiky. Zejména se jedná o právo na soudní a jinou právní ochranu, která v sobě zahrnuje právo na spravedlivý proces a mimo jiné též právo na zákonného soudce. Jelikož soudce rozhoduje spory, musí jeho činnost vykazovat značné znaky profesionality. Lze Soudci právo aplikují, a proto je nutné zajistit, aby soudce věděl dle jakého práva má být určitá věc posouzena. Právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky součástí objektivního práva, tedy práva, se kterým sám soudce musí být seznámen na profesionální úrovni tak, aby jej mohl aplikovat. Výše uvedené lze definovat zásadou *iura novit curia*, tedy soud zná právo. Pokud by tyto vlastnosti soudcovské praxe nebyly naplněny, mohlo by dojít k odmítnutí spravedlnosti *denegatio iustitiae*. Nejde však jen o právní předpisy uveřejněné či oznámené ve Sbírce zákonů (kam se mimo jiné uveřejňují i některé nálezy Ústavního soudu) ale též o Sbíрку mezinárodních smluv, na kterou se toto pravidlo uplatní též. Předmětem procesního dokazování však nemohou být ani předpisy tvořící Úřední věstník EU. Pokud jde o právní předpisy zahraničních států, je na soudci jakou formu seznámení s takovým právním předpisem zvolí. Pokud vyvstane v rámci soudního procesu potřeba aplikovat cizí právní normy, soudce může jejich obsah zjistit i vlastním samostudiem. Je však zcela zřejmé, že takové samostudium cizího právního předpisu či norem bude značně časově

²⁴ Omluvitelným důvodem se zabývá například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2014 sp. zn. 30 Cdo 3383/ 2013

náročné a proto se soudci spíše uchylují k praxi právní pomoci ve styku s cizinou a to prostřednictvím podávání žádostí o vyjádření Ministerstvu spravedlnosti dle ustanovení § 110 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.²⁵

3.4.2 Notoriety, skutečnosti obecně známé

Za skutečnosti obecně známé lze označit takové, které jsou známé typicky pro svoji obecnost. Tedy jde zejména o takové skutečnosti, které jsou známé větší mase obyvatel (například není třeba prokazovat, že bod tání vniká při nultém stupni celsia). Lze pod notoriety však zařadit i skutečnosti, které je možné zjistit z médií či učebnic, nikoliv však z internetových stránek²⁶ (což dovodila judikatura Nejvyššího soudu). Soud v tomto případě účastníkům poskytuje součinnost ve smyslu seznámení účastníků řízení s tím, proč považuje takovou skutečnost za obecně známou a to z úřední povinnosti.²⁷

Výše citované rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky je kuriozní z toho důvodu, že krajský soud neprovedl důkazní prostředky navržené žalovaným, neboť tyto skutečnosti zjistil sám z webových stránek. Tímto tak soud odmítl provést provádění a hodnocení důkazů vzhledem k navrženým důkazním prostředkům žalovaného s odvoláním se na to, že tyto skutečnosti jsou mu známé z jeho úřední činnosti. Nejvyšší soud se zde vyslovil, že je již součástí ustálené judikatury nepovažovat obsah webové stránky za skutečnost obecně známou ve smyslu § 121 OSŘ.

3.4.3 Skutečnosti známé soudu z jeho činnosti

Mezi tyto skutečnosti spadají takové, o kterých již existuje soudní spis. Takovou skutečnost tedy není potřeba prokazovat v rámci procesního dokazování. Tím se však nevylučuje, aby sám soudní spis byl důkazním prostředkem. I v tomto případě má soud povinnost seznámit s tímto postupem ve vztahu k dané skutečnosti účastníky řízení.²⁸

²⁵ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 533.

²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2013 sp. zn. 21 Cdo 5278/2014.

²⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, R et al. *Civilní právo procesní*. Str. 210.

²⁸ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. *Civilní právo procesní – řízení nalézací*. Str. 226.

3.4.4 Právní domněnky

Zákonné domněnky *praesumptiones iuris*, považujeme za institut, jehož účelem je pomoci tam, kde procesní dokazování ohledně určité skutečnosti selhává pro svoji nemožnost takovou skutečnost dokázat nebo proto, že je její dokázání obtížné. Jde tak o institut jehož účelem je usnadnění procesního dokazování. Právní domněnky lze rozdělit na vyvratitelné *praesumptio iuris* a nevyvratitelné *praesumptio iuris et de iure*. Rozdíl mezi nimi je spatřován v tom, zda je možné připustit důkaz opaku. Vedle právních domněnek mají své místo i domněnky skutkové *praesumptiones homini seu facti*. Zakotvení domněnek nalezneme v ustanovení § 133 OSŘ „*skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázánu, pokud v řízení nevyšel najevo opak.*“ Lze tedy shrnout, že soud považuje určitou skutečnost prokázanou z toho důvodu, že vychází z konstrukce domněnky obsažené v hmotném právu. Taková skutečnost však bude prokázána jen do té doby, než bude vyvrácena důkazem opaku. Důkaz opaku však bude nutno prokázat plným důkazem, což vede k závěru, že důkazem opaku nebude pouhé zpochybnění dané skutečnosti. Příkladem plného důkazu může být například zpochybnění skutečnosti veřejnou listinou dle ustanovení § 568 odst. 2) OZ.

Pokud je však zákonná domněnka konstruována slovy „*platí že*“, nelze na ni vztahovat použití důkazu opaku, neboť ji označujeme jako nevyvratitelnou právní domněnku. Z povahy věci tak vyplývá, že důkaz opaku se připouští jen, jde – li o zákonnou domněnku vyvratitelnou, jejímž obsahem jsou slova „*má se za to, že*“. Například lze vyvratitelné domněnky nalézt v rodinném právu v rámci určování otcovství upraveno § 776 a násl. OZ.

Výše uvedeným se tak právní, zákonné domněnky liší od domněnek skutkových. Jednak o skutkových domněnkách není předepsána žádná zákonná konstrukce, byť jako domněnky zákonné mají svůj původ v životní zkušenosti, nicméně postačí pouhá důvodná pochybnost (důkaz opaku není vyžadován). Specifické jsou tak v tomto důsledku tím, že podléhají hodnocení důkazů v rámci procesního dokazování.

Obecně od právních či skutkových domněnek nutno odlišovat fikce. Fikce má své důsledky stejné jako domněnky nevyvratitelné, neboť ani fikci nelze vyvrátit důkazem opaku, není – li v zákoně stanoveno jinak. Právní fikce však vychází z předpokladu o určitém stavu, který má zákonnou úpravu, i když se předpokládá,

že se nebude shodovat s realitou. Nejběžnější fikcí v civilním procesu je nepochybně tzv. fikce doručení upravena § 49 odst. 1) až 4) OSŘ. Fikce lze identifikovat v právním předpise, pokud norma obsahuje slova „považuje se za“ nebo „hledí se na“.²⁹

3.4.5 Shodná tvrzení účastníků řízení

Z ustanovení § 120 odst. 3) OSŘ vyplývá, že „soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků.“ Soud v takovém případě nemusí tyto skutečnosti prokazovat v rámci procesního dokazování. Účelem takové skutečnosti, která nebude podléhat dokazování je zejména ulehčit soudu v jeho úřední činnosti. Z tohoto ustanovení také vyplývá, že soud může vzít za svá pouze skutkově nikoliv právně shodná tvrzení účastníků řízení. Soud totiž není vázán právním hodnocením předmětu řízení stranami sporu. Může však nastat situace, kdy účastníci ačkoliv shodně tvrdí jisté skutečnosti, soud z těchto závěrů vycházet nebude a to tehdy, pokud z obsahu spisu vyplývá o těchto shodných tvrzeních pochybnost. V takovém případě pak i shodné tvrzení účastníků bude potřeba podrobit procesu dokazování. Situace v shodném tvrzení protistran se však může změnit a to kdykoliv v průběhu řízení. S ohledem na koncentraci řízení však pouze do té doby, než nastanou její účinky.³⁰

3.4.6 Skutečnosti vyplívající z rozhodnutí jiných orgánů

Z ustanovení § 135 OSŘ vyplývá základní povinnost soudu, kterou lze označit za vázanost soudu rozhodnutí příslušných orgánů. Zejména je soud vázán rozhodnutím v trestněprávní rovině, tedy rozhodnutím o vině a trestu za trestný čin. Nad to je však vázán i rozhodnutím, kterým bylo rozhodnuto o přestupku či jiném správním deliktu postižitelném podle zvláštních předpisů. Dále je též vázán rozhodnutím o osobním stavu. Soud však není vázán rozhodnutím v blokovém řízení.

Tento paragraf však bude nutno novelizovat a to v souvislosti s novou úpravou přestupků zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen přestupkový zákon), který nabývá účinnosti k 1. červenci 2017. Od

²⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, R et al. *Civilní právo procesní*. Str. 211, 212.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 560.

³⁰ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 529.

tohoto dne je totiž nahrazeno blokové řízení řízením příkazním. Také se odstraní rozdíly v terminologii mezi přestupkem a jiným správním deliktem. Ty budou označovány též za přestupky. Další problematiku výše uvedeného řeší ustanovení § 112 přestupkového zákona

Soud je v případě výroků o trestném činu, přestupku či jiném správním deliktu vázán pravomocnými výroky. Nemůže se tak odchýlit od právního hodnocení věci ani od skutkových závěrů. Soud však není vázán zprošťujícím rozhodnutím, nicméně toto musí být patřičně odůvodněno v samotném rozhodnutí soudu.

Pokud jde o další rozhodnutí vydaná příslušnými orgány, lze si pod tím představit například rozhodnutí správních orgánů dle zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu ať už jde o samotná rozhodnutí nebo jen osvědčení či stanoviska. V režimu správního řádu však rozhodnutí jsou závazná pouze pro účastníky správního řízení a všechny správní orgány. Lze tak shrnout, že tato rozhodnutí sice mohou být podkladem pro rozhodnutí soudu, nicméně není povinností soudu se jimi řídit. Jedinou výjimkou, která je *expressis verbis* upravena správním řádem je rozhodnutí správního orgánu o osobním stavu. Takové rozhodnutí je závazné pro každého, tedy i pro soud. Výše uvedené nalezneme v § 73 odst. 2) správního řádu. I když soud rozhodnutím v oblasti správního práva vázán není, musí se s existencí takového rozhodnutí vypořádat zejména tehdy, pokud dospěje k jinému řešení. Své závěry bude nucen soud zdůvodnit.

Dojde-li však k situaci, že určitá otázka ještě příslušným orgánem řešena nebyla, může ji soud posoudit sám jako otázku prejudiciální. I s tímto rozhodnutím se bude potřeba vypořádat a to v samotném odůvodnění rozhodnutí. Řešení prejudiciální otázky nebude součástí výroku rozhodnutí ve věci samé a to proto, aby nevytvářelo překážku *res iudicata*, tzn. překážku věci pravomocně rozhodnuté. Proto nic nebrání tomu, aby příslušný orgán později sám ve věci rozhodl. Jelikož však toto pozdější rozhodnutí příslušného orgánu může založit důvod pro obnovu řízení, je žádoucí, aby soud vždy posuzoval vhodnost vlastní iniciativy. Může být totiž žádoucí spíše řízení přerušit a vyčkat, než o předběžné otázce rozhodne příslušný orgán. Není-li však soud oprávněn otázku řešit, řízení přeruší dle § 109 odst. 1 písm. a) OSŘ. Jde zejména o výše uvedené otázky osobního stavu (například rozhodnutí o změně příjmení či rozhodnutí o státním občanství). Další skupinou jsou rozhodnutí, kterým vznikají, ruší se či mění právní vztahy (rozhodnutí konstitutivní povahy) například pouze katastr

nemovitostí může rozhodnout o povolení vkladu vlastnického práva k nemovitosti.³¹

³¹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní*, str. 213,214.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Str. 566 – 568.

4. Procesní povinnosti

V soudobém civilním procesu patří mezi základní odvětvové principy zásada dispoziční, kterou popisují v bodě 2.1. Každý se tak může domáhat ochrany svých práv a oprávněných zájmů před soudy.³² Tato zásada tak poskytuje možnost domáhat se ochrany svých soukromých práv a oprávněných zájmů před soudy prostřednictvím podání žaloby, jejímž obsahem je vylíčení všech skutečností a označení důkazů na podporu těchto tvrzení. Z této teze tak můžeme vyvodit povinnost tvrzení a povinnost důkazní.

4.1 Povinnost tvrzení

Povinnost tvrzení má účastník řízení tam, kde je řízení zahajováno na návrh. Tato povinnost tak vyplývá z podstaty podávaného návrhu, neboť již samotný návrh musí obsahovat vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů a musí z něj být patrné, čeho se navrhovatel domáhá (petit). Soud tedy tyto poznatky získává až podáním samotného návrhu, kterým je též řízení zahájeno viz ustanovení § 79 OSŘ. Povinnost tvrzení tak bývá primárně splněna již samotným návrhem. Jejím splněním tak účastník řízení vymezuje samotný předmět řízení. Tato povinnost je také zakotvena v ustanovení § 101 odst. 1) písm. a) „ *K tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, jsou účastníci povinni zejména tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti...*“. Základním východiskem povinnosti tvrzení je základní koncepce sporného řízení, které je založeno na samotné aktivitě účastníků řízení, kteří mají tuto povinnost primárně plnit dobrovolně, úplně a včas. Pokud nedojde ke splnění této primární povinnosti, nastupuje procesní odpovědnost³³ za nesplnění povinnosti tvrzení. Tato procesní odpovědnost s sebou nese pro danou stranu nepříznivé následky a tím je neúspěch ve sporu. Jinými slovy řečeno, účinky neunesení břemena tvrzení spočívají pouze

³² Tato ochrana je zakotvena v OSŘ již v § 1 „ *Občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k dodržování smluv a zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob.*“ Základním východiskem je samozřejmě Listina základních práv a svobod, zejména právo na soudní a jinou právní ochranu dle článku 36 Listiny.

³³ Macur J., označuje tuto odpovědnost jako sankční koncepci právní odpovědnosti, kterou považuje za stěžejní koncepci civilního řízení, která vychází z existence povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní jakožto procesní povinnosti. Blíže MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Str. 52 a násled.

v procesně právní rovině. Důsledkem neunesení břemena tvrzení se projevuje tím, že v řízení tento účastník neuvedl tak relevantní tvrzení, která by odůvodňovala jeho nárok. Soud tak jeho nároku nemůže vyhovět.³⁴

4.2 Povinnost důkazní

Důkazní povinnost je stejně jako povinnost tvrzení přítomna v civilním procesu již v rámci podání samotného návrhu příslušnému soudu. Nalezneme ji ve stejných ustanoveních jako povinnost tvrzení. Sám navrhovatel má tedy povinnost navrhnout k prokázání svých tvrzení takové důkazní prostředky, které jeho tvrzení co nejvíce podporují. Lépe řečeno, důkazní povinnost lze plnit pouze co do obsahu svého tvrzení. Každá strana sporu tak navrhuje důkazní prostředky k prokázání pravdivosti svého tvrzení tak, a naopak protistranám nemůže být ukládána důkazní povinnost vůči tvrzení odpůrce.³⁵

Obecně lze chápat důkazní povinnost jako součást širšího pojmu a to procesních práv a procesních povinností účastníků sporného řízení. V civilním procesu totiž platí, že určitému procesnímu právu odpovídá procesní povinnost. Příkladem může být například jeho provázanost s tvrzením rozhodných skutečností. Tvrdit rozhodné skutečnosti ve svůj prospěch a tato tvrzení prokázat je zároveň právem i povinností účastníků řízení. Samotní účastníci řízení jsou stranami třístranného vztahu vedle soudu a mají na výsledku sporu právní zájem. Lze tedy namítat, že je též jejich povinností řádně a včas činit veškeré procesní úkony a pečovat tímto způsobem o řízení jako takové zejména poskytnutím procesní diligence (součinnosti). Smyslem aktivity účastníků řízení, tedy již zmíněným tvrzením rozhodných skutečností a předložením důkazů vymezují předmět řízení. Následkem řádného nesplnění této povinnosti však dochází k tzv. neunesení důkazního břemene a tedy neúspěchem ve sporu.³⁶ Soud však touto povinností nedisponuje, až na výjimky, neboť by tím došlo k prolomení zásady projednací, jež je základní odvětvovou zásadou civilního procesu a samotného řízení před soudem.³⁷

³⁴ MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Str. 40, 53, 59.

³⁵ MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Str. 42.

³⁶ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Str. 139.

³⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka et al. *Civilní právo procesní*. Str. 167, 168.

Důkazní povinnost je ve sporném řízení zakotvena v ustanovení § 120 odst. 1) OSŘ „ *Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede.*“ Toto ustanovení je tedy obecným imperativem zákona. Důkazní povinnost, tedy povinnost prokazovat lze označit jako povinnost obecnou v rámci sporného řízení. Každý účastník řízení tedy tvrdí dané skutečnosti a zároveň je prokazuje tím, že navrhuje důkazní prostředky. Účastník je tedy způsobilý ovlivnit tímto způsobem konečné rozhodnutí soudu. Povinnost tvrdit a prokazovat však obecně vzniká na základě hmotného práva. Na úrovni hmotného práva musí existovat určitá skutečnost, na základě které účastníci řízení činí své návrhy. Splnění důkazní povinnosti je zároveň důležitou součástí zajištění účelu řízení, neboť svůj základ odvozuje z ustanovení § 101 odst. 1) písm. a) a b) OSŘ. Lze ji charakterizovat jako primární fázi, tedy fázi navrhování důkazů. Důkazy na podporu svých tvrzení však nelze uvést souhrnně. Vždy musí každý důkazní návrh směřovat k jednotlivě tvrzené skutečnosti.³⁸

4.3 Procesní odpovědnost za nesplnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní

Procesní povinnost tvrdit a prokazovat má tedy účastník řízení vždy, zahájí-li se řízení na návrh. Nelze však sankcionovat nesplnění této povinnosti od samého počátku procesním neúspěchem účastníka řízení. Je tedy nutné vyzdvihnout okamžik, se kterým právo spojuje přeměnu obecné povinnosti tvrdit a prokazovat v břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Každý účastník řízení má povinnost tvrdit a prokazovat, neboť jde o povinnost obecnou. Z tohoto důvodu též nelze nesplnění této povinnosti od samého počátku sankcionovat procesním neúspěchem účastníka řízení, například odmítnutí žaloby. Každý účastník řízení totiž o následcích nesplnění svých procesních práv a povinností musí být nejprve soudem řádně poučen (poučovací povinnost soudu). Manudukční, tzn. poučovací povinnost soudu, se vyskytuje v mnoha ustanoveních občanského soudního řádu, je tedy realizována zákonem předepsaným způsobem. Teprve tehdy, kdy účastník řízení povinnost tvrdit a prokázat nesplní řádně a včas, uplatní soud svoji manudukční povinnost. Lze tedy dovodit, že se tato obecná povinnost tvrdit a prokazovat prolomí, tedy zůstane v břemeno v momentě, kdy soud účastníky

³⁸ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 422, 529.

sporného řízení poučil a zároveň vyzval k doplnění svých tvrzení, rozhodných skutečností či k navržení dalších důkazů a účastníci řízení jsou s poučením soudu včetně následcích nesplnění takové výzvy seznámeni. Výše uvedené nalezneme v ustanovení § 118a odst. 1) až 3) OSŘ, jež upravuje poučovací povinnost soudu při jednání, která je poskytována zejména tomu účastníku, jemuž hrozí neúspěch ve sporu. Pokud je i v takovém případě účastník nečinný nebo sám tímto způsobem zavíná stav důkazní nouze (nebylo možné prokázat jeho tvrzení navrženými důkazními prostředky), reálně mu hrozí neunesení důkazního břemene a tedy i prohra samotného sporu jako možný následek nesplnění takové výzvy.³⁹ Důkazní břemeno leží na tom z účastníků řízení, který vyvozuje příznivé právní důsledky na základě existence jím tvrzených skutečností. Neprokáže-li však prostřednictvím navrhovaných důkazních prostředků pravdivost těchto tvrzených skutečností, soud vynese rozsudek v jeho neprospěch.⁴⁰

Ve vztahu k tématu diplomové práce lze za stěžejní ustanovení, která vyvolávají takové účinky spojené s přeměnou povinnosti tvrdit a prokazovat na břemeno tvrzení a břemeno důkazní shledat zejména v ustanovení § 118b či § 119a OSŘ se kterými zákon spojuje též účinky koncentrace řízení. Účastník řízení je tedy limitován časem. Uplynutím určitého časového období nastává buď zákonná koncentrace řízení, popřípadě se uplatní princip neúplné apelace. Smyslem ustanovení § 118b a 119a OSŘ je zejména omezit možnost tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazní prostředky co do vynesení konečného rozhodnutí soudem v prvním stupni.

4.4 Důsledky povinnost tvrdit a dokazovat při prvním či přípravném jednání

Dle ustanovení § 118b OSŘ se bude postupovat vždy, konalo-li se přípravné jednání dle ustanovení § 114c OSŘ, ale též se aplikuje tam, kde bude mít soud vzato, že věc projedná a rozhodne při jediném jednání. V takovém případě nařizuje jednání dle § 114a odst. 1) OSŘ „*Nebylo-li rozhodnuto podle § 114 odst. 2, připraví předseda senátu jednání tak, aby bylo možné věc rozhodnout zpravidla při jediném jednání.*“ Zákonná koncentrace řízení zde nastane skončením přípravného nebo prvního jednání. Tato zákonná koncentrace nastává ještě před

³⁹ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 422, 508.

⁴⁰ POLIŠENSKÁ, P. *Přehled judikatury ve věcech dokazování*. Str. 17.

vyhlášením rozhodnutí ve věci samé a proto se § 119 a odst. 1) OSŘ již nepoužije.⁴¹ Jedná se svoji povahou o lhůtu zákonnou. Do této doby mohou účastníci uvádět rozhodné skutečnosti a označovat důkazy k jejich prokázání. Tato zákonná procesní lhůta nemůže být prodloužena, proto ji označujeme jako lhůtu prekluzivní, propadnou. Pokud tedy účastník řízení zmešká provedení těchto úkonů, pozbývá možnosti je později provést a to z důvodu již zkoncentrovaného řízení. Zmeškání zákonné lhůty však lze dle § 58 odst. 1) OSŘ prominout, pokud to není zákonem výslovně vyloučeno.⁴² Zákon však v ustanovení § 118b odst. 1) OSŘ ve větě třetí upravuje dodatečnou možnost uvést skutečnosti a označit důkazy, ale to jen splní-li se zákonné požadavky „ *k později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlédnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném, a nebylo-li provedeno, po prvním jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 1 až 3.*“ Tento rozsah zákonné koncentrace byl řešen například v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. Zn 30 Cdo 350/2006.

Další časovou variantou, do které účastníci mohou splnit svoji povinnost, jestliže bylo nařízeno přípravné jednání nebo první jednání ve věci samé přichází v úvahu tam, kde soud poskytnul dodatečnou lhůtu k doplnění. Pokud soud poskytuje účastníkům dodatečnou lhůtu k provedení těchto úkonů, jedná se o lhůtu soudcovskou. U soudcovské lhůty se uplatňuje opak lhůty zákonné, tedy zmeškání této lhůty nelze prominout, ale lze ji prodloužit.⁴³

4.5 Důsledky povinnosti tvrdit a dokazovat před vyhlášením rozsudku

Vedle koncentrace řízení, která nastává v rámci přípravného jednání, prvního jednání či dodatečně soudem poskytnuté lhůty ji nalezneme též ve spojení s vyhlášením rozsudku. Koncentrace spojená s vyhlášením rozsudku je zakotvena v ustanovení § 119a OSŘ. Soud tak musí účastníkům řízení, kterým reálně hrozí

⁴¹ Tamtéž, str. 524.

⁴² WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* Str. 184.

⁴³ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* Str. 512.

prohra ve sporu poskytnout manudukční povinnost ve smyslu § 114c OSŘ a 118a odst. 1) až 3) OSŘ. Ve své podstatě se jedná poskytnutí poslední možnosti ke splnění povinnosti tvrdit a dokazovat v prvoinstančním řízení.⁴⁴

Tento případ koncentrace lze označit za speciální, neboť se právě svoji povahou uplatní pouze v prvoinstančním řízení. Jde o projev neúplné apelace, který lze vyvodit z výkladu ustanovení § 119a odst. 1) OSŘ poslední části souvětí. Poté, co soud rozhodne ve věci samé v prvním stupni, mohou být později uplatněné skutečnosti a důkazy odvolacím důvodem jen za podmínek uvedených v § 205a OSŘ. Tato poučovací povinnost musí být soudem poskytnuta před vyhlášením samotného rozhodnutí, tedy po provedeném dokazování a závěrečném právu účastníků na závěrečnou řeč. Nutno však podotknout, že se ustanovení § 119a OSŘ nepoužije tehdy, rozhodoval-li soud bez nařízení jednání dle § 115a OSŘ.

Povinnost tvrdit a prokazovat v režimu omezení § 205a OSŘ v odvolacím řízení však pozbývá takový odvolatel, který nebyl účasten posledního jednání před samotným rozhodnutím soudu a to zejména proto, že soud není povinen nepřítomnému účastníkovi tuto manudukční povinnost poskytnout. Odvolatel však i přesto může tvrdit a prokazovat tehdy, vyjde-li najevo, že soud jednal v jejich nepřítomnosti v rozporu s § 101 odst. 3) OSŘ, tedy nebyl-li takový účastník řádně předvolán.⁴⁵

S ohledem na projevy koncentrace řízení se ve sporném nalézacím řízení lze s touto koncentrací setkat tam, kde jsou účastníci řízení časově omezeni. Zejména v souvislosti s podáním procesních námitek, tvrzení rozhodných skutečností a označování důkazních prostředků. Koncentrace řízení se projevuje co do tvrzení skutečností a označování důkazních prostředků tam, kdy dochází k ukončení přípravného či prvního jednání ve věci, ale též v podobě neúplné apelace. Cílem metody koncentrace řízení je časové zefektivnění řízení před nalézacími soudy. První zákonná koncentrace řízení je pak právě spojena právě s ukončením přípravného či prvního jednání ve věci, popřípadě stanovením dodatečné

⁴⁴ Tamtéž, str. 524,525.

⁴⁵ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 526.

HUMULÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Str. 121.

soudcovské lhůty. Zákonnou koncentrací řízení lze též vymezit jako koncentrací skutkového stavu. Důležitým předpokladem pro to, aby nastaly účinky zákonné koncentrace dle § 118b OSŘ je splnění poučovací povinnosti soudu. Za předpokladu, že tato manudukční povinnost splněna nebude, účinky zákonné koncentrace nenastanou.

Na zákonnou koncentrací navazuje princip neúplné apelace, který je zakotven v § 119a OSŘ. Neúplná apelace totiž soustřeďuje proces zjišťování skutkového stavu do prvoinstančního řízení. S výjimkou zvláštní situací označených v § 205a OSŘ tak neúplná apelace znemožňuje účastníkům prvoinstančního řízení tvrdit další skutečnosti a předkládat důkazní prostředky v rámci odvolacího řízení. Tuto povinnost měli obecně splnit v rámci řízení před soudem prvního stupně. Chybí – li však poučovací povinnost dle ustanovení § 119a OSŘ, bude odvolací řízení ovládáno systémem apelace úplné. Systém úplné apelace pak předpokládá, že účastníci odvolacího řízení nejsou omezeni v možnosti uplatňovat nové skutečnosti a navrhopvat důkazní prostředky k prokázání svých tvrzení. Důsledkem toho však je, že není omezena ani poučovací povinnost soudu.⁴⁶

⁴⁶ LAVICKÝ, P. a kol. *Moderní civilní proces*. Str. 104 – 126.

5. Procesní břemena

V odborné literatuře se často setkáváme s pojmem procesní břemena nebo s důkazním břemenem *onus probationis*. Je však nutné podotknout, že důkazní břemeno nelze univerzálně definovat, neboť v sobě skrývá více institutů, které se od sebe odlišují. Nelze proto tento pojem zobecňovat, ale je naopak nutné jej konkretizovat. Proto je potřeba od sebe odlišovat dvě základní složky důkazního břemene a to objektivní důkazní břemeno a subjektivní důkazní břemeno. Tyto pojmy tak vnášejí do „obecného“ pojmu důkazního břemene mnohem lepší přehled. Ve skutečnosti se však vedle těchto podrobnějších pojmů setkáváme též s pravidly, které důkazní břemeno upravují a také s další kategorizací důkazního břemene, například na abstraktní a konkrétní břemeno vedení důkazu. K tomu, aby bylo možné v soudní praxi aplikovat důkazní břemeno a jeho jednotlivé složky, bylo potřeba stanovit pevná pravidla, což se promítlo do vzniku zvláštních norem, které důkazní břemeno upravují. Též se s pojmem důkazního břemene setkáváme v judikatuře českých soudů a tedy i jeho výkladem. Soudní výklad samotné podstaty důkazního břemene se však často kryje jen s jednou složkou důkazního břemene. K tomu více v podkapitole 5. 1.

Rozlišovat mezi jednotlivými jevy, které zahrnují tento institut nutno dodržovat, jelikož se aspekty důkazního břemene projevují v civilním sporném řízení již od počátku. Například již před podáním žaloby se bude navrhovatel, popřípadě jeho právní zástupce zaobírat otázkou, zda žalobu vůbec podat či nikoliv v souvislosti s (ne)existencí důkazního materiálu. Tedy složky důkazního břemene se mohou projevovat již v předprocesním chování stran. Naopak teprve ke konci sporného řízení ve fázi procesního dokazování se může soud ocitnout v důkazní nouzi, tedy situaci označované jako *non liquet*, kdy bude zapotřebí určit stranu, která ponese procesní důsledky neobjasněného skutkového stavu. Nebo například může vyvstat potřeba, aby účastník, jehož tvrzení rozhodných skutečností bylo zpochybněno, popřípadě zcela znegováno protidůkazem se sám ocitne v situaci, kdy už svá tvrzení nemůže podpořit navrženými důkazy, protože žádnými již nedisponuje. Výše uvedené příklady se však svým obsahem vztahují vždy pouze k určité složce důkazního břemene. Proto si základní rozdělení důkazního břemene v této části nelze odpustit.⁴⁷

⁴⁷ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Str. 16 – 19.

5. 1 Objektivní důkazní břemeno

Objektivní důkazní břemeno je spojováno se stavem objektivní nejistoty, tedy že podstatné skutkové okolnosti se nepodařilo v řízení objasnit. Situaci stavu objektivní nejistoty označujeme jako *non liquet*. Pravidlo vyplývající z tohoto institutu pak stanoví, jak má soudce postupovat při vydávání meritorního rozhodnutí, pokud nastane tento stav. Soud má povinnost vydat rozhodnutí i tehdy, nepodařilo – li se mu v rámci soudního jednání získat takové důkazy, které by podpořili rozhodné skutečnosti. Toto obecné pravidlo nalezneme v ustanovení § 153 odst. 1) OSŘ dle kterého „ *Soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci.*“ Proto tam, kde nastane stav objektivní nejistoty je důležitá existence jasných a pevných pravidel plynoucích z objektivního důkazního břemene, neboť je tím zajištěno právo na spravedlivý proces a právní jistota. Tímto způsobem se totiž soudy vyhnou stavu odepření spravedlnosti *denegatio iustiae*. Proto, že objektivní důkazní břemeno a jeho pravidla se uplatní pouze tam, kde nastane stav *non liquet* není možné ho považovat za procesní povinnost a proto ani nemá povahu procesního břemena.

Počátek existence objektivního důkazního břemene a jeho účinky však nelze spatřovat pouze v procesním dokazování. Stav objektivní nejistoty totiž nastává již tam, kde strana i přes poskytnuté poučení soudem nedokáže podpořit tvrzené skutkové okolnosti důkazním materiálem (strana není schopna vést důkaz). Například tento stav nastane už tam, kde účastník řízení žádný důkaz na podporu svého tvrzení nenavrhl. Dále tento stav může vzniknout tam, kde důkaz sice proveden byl, nicméně ani prostřednictvím hodnocení důkazů nedospěl soud k závěru, že provedené důkazy vypovídají o pravdivosti či nepravdivosti skutkového tvrzení dotčené strany sporu. Přesto však má objektivní důkazní břemeno svůj největší význam až na konci sporného řízení.⁴⁸

K smyslu institutu důkazního břemene v objektivním smyslu se vyjádřil Nejvyšší soud⁴⁹, který jeho smysl judikoval tak, že „ *Smyslem institutu důkazního břemene je umožnit soudu, aby mohl rozhodnout i v těch případech, kdy určitá*

MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Str. 8.

⁴⁸ MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Str. 11 – 12.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 531.

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2005, sp. zn. 28 Cdo 1193/2004.

skutečnost nebyla, popř. ani nemohla být prokázána. Pak musí soud rozhodnout v neprospěch účastníka, v jehož zájmu bylo tvrzenou skutečnost prokázat.“

Lze tak shrnout, že nepříznivé rozhodnutí v neprospěch účastníka, v jehož zájmu bylo tvrzenou skutečnost prokázat, nevzniká v důsledku neunesení důkazní povinnosti. Vzniklo v důsledku aplikace pravidel vyplývající z objektivního důkazního břemene, neboť došlo ke stavu objektivní nejistoty o rozhodných skutkových okolnostech. Jinak řečeno nárok požadovaný účastníkem řízení nutně vyplývá z konkrétní hmotně právní normy. Takový právní následek zakládající právní nárok účastníka řízení však nenastane už jen z toho důvodu, že existují pochybnosti o pravdivosti tvrzených skutečností.

5. 1. 1. Objektivní důkazní břemeno jako nástroj k překonání stavu non liquet

Z výše uvedeného tak vyvstává otázka, jaký dopad bude mít situace objektivní nejistoty na posouzení právního vztahu mezi žalobcem a žalovaným a kde se pravidla obsahující důkazní břemeno nachází. Tam, kde není jasno, soudce nemůže být z povahy tohoto stavu vnitřně přesvědčen o tom, zda je rozhodná skutečnost prokázána či nikoliv, neboť zůstává neobjasněna. V civilním procesu není dán prostor pro to, aby soudce nijak nerozhodl, ale též není možné, aby byla připuštěna diskreční pravomoc soudu. Základním vodítkem jsou tak další zvláštní pravidla, které soudci dávají návod, jakým způsobem má rozhodnout.

Rozhodné skutečnosti, které musí být v rámci sporu objasněny, mají vždy oporu v hmotném právu. Prvotně je tak řešena otázka, zda tvrzené skutečnosti odpovídají znakům skutkové podstaty právní normy. Pokud by tomu tak bylo, nastávají právní následky předpokládané hmotně právní normou. Nicméně jde-li o stav, kde není jasno, nemůže soudce vyvozovat tyto právní následky hmotným právem předvídaným. Zvláštní pravidla pro řešení situace *non liquet* však z hmotně právní úpravy též vyplývají. Hovoří se o pravidlech uplatnění právní fikce. Nástrojem budou tedy vždy právní fikce, které mohou být pozitivní a negativní. Jinak řečeno, nenaplní – li se určitý znak skutkové podstaty proto, že zůstal neobjasněn, finguje se jeho (ne)existence prostřednictvím fikce. Půjde tak zejména o použití nevyvratitelných právních domněnek a zákonných fikcí. Dále též o fikce v pozitivním slova smyslu, kam řadíme právní domněnky vyvratitelné. Stav *non liquet* se tedy nutně musí promítnout do zvláštní právní normy upravující objektivní důkazní břemeno. Tento stav lze označit za skutkovou podstatu takové

právní normy, přičemž její dispozicí bude aplikace pozitivní nebo negativní fikce. Odpověď na otázku, zda se aplikuje pravidlo vyplývající z fikce negativní či pozitivní poskytují pravidla dělení důkazního břemene.⁵⁰

5. 2 Subjektivní důkazní břemeno

Jelikož se důkazní břemeno dělí na dvě základní složky, tedy objektivní a subjektivní není možné tvrdit, že subjektivní důkazní břemeno existuje a vzniká nezávisle na břemenu objektivním. Subjektivní důkazní břemeno nelze chápat jako povinnost součinnosti stran poskytované soudu a to proto, že povinnost součinnosti je jedním z atributů civilního sporného řízení. Subjektivní důkazní břemeno totiž vyplývá z pravidel dělení důkazního břemene. Tedy subjektivní důkazní břemeno nese ten, koho k tomu pravidla určí. Proto tak subjektivní důkazní břemeno označujeme jako břemeno vedení důkazu. Samozřejmě, obsahem břemena vedení důkazu je aktivní vystupování strany sporu při prokazování rozhodných skutečností. Je tedy na takovém účastníkovi, aby doopravdy aktivně prokazoval jednotlivé znaky skutkové podstaty právní normy, z níž mu plyne určitý nárok. Žalobci tak typicky bude z právní normy vyplývat určitý nárok, naopak odpůrce se bude snažit o to, aby se daná právní norma a z ní vyplývající nárok neaplikovala a proto se bude snažit o vyvrácení dané právní normy. Subjektivní důkazní břemeno, na rozdíl od objektivního chápeme jako procesní břemeno, neboť zatěžuje a rozděluje se mezi obě strany sporu na základě dělení objektivního důkazního břemena.

Dopady tohoto břemene však mohou být zmírněny, neboť je sporné řízení ovládáno zásadou projednací, ve které se sice předpokládá zejména aktivita účastníků řízení (tvrdit a prokázat), nicméně i soudce se může aktivně podílet na objasňování skutkového stavu. Například sám soudce, může strany sporu vyzvat, aby navrhli důkazy k prokázání svého tvrzení. Soud však také může provést jiné důkazy, než ty, které navrhli účastníci řízení, vyplývají-li z obsahu spisu. K zmírnění břemene vedení důkazu však může dojít též prostřednictvím institutu vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem.

Vraťme se však zpět k tomu, jaký dopad bude mít břemeno vedení důkazu na výsledky sporného řízení. Z podstaty sporného řízení vyplývá, že soudce se snaží

⁵⁰ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Str. 116 – 122.

MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Str. 129 – 131.

objasnit skutkový stav právě proto, aby nenastal stav objektivní nejistoty. Právě proto soud poučí stranu zatíženou tímto břemenem, aby doplnila důkazy k prokázání takové skutečnosti, kterou soudce zatím nemá za prokázanou. Účastník zatížen tímto břemenem musí o této skutečnosti soudu navrhnout plný důkaz. Protistrana se může v tomto případě bránit protidůkazem. V takovém případě pak soudce nebude mít skutečnost za prokázanou, vzniknou-li o ni pouhé pochybnosti. Dále připadá v úvahu situace, ve které strana i přes výzvu soudu bude nečinná a žádný důkaz soudu na podporu svého skutkového tvrzení neposkytne. Ze samé povahy protidůkazu vyplývá, že je účinnou obranou proti plnému důkazu, tudíž v takové situaci soud protidůkaz neprovede.

V soudobém civilním procesu je však připuštěna varianta provedení protidůkazu tam, kde je protidůkaz vnímán jako nástroj překlenutí nejistoty. Protidůkaz se provede z důvodu, kdy účastník zatížen břemenem vedení důkazu důkaz na podporu skutkového stavu soudu navrhnul, ale ten byl soudem neúspěšně proveden (nikoliv z důvodu podaného protidůkazu). V této situaci tak soudce protidůkaz provést může, neboť zde bude nástrojem k posílení jistoty, že skutková tvrzení strany zatížené břemenem vedení důkazu nejsou pravdivá.⁵¹

Odpověď na otázku, jakou povahu důkazu navrženého účastníkem, který je zatížen břemenem vedení důkazu, může být soudem neúspěšně proveden, judikoval Nejvyššího soudu rozsudkem ze dne 7. 8. 2003, sp. zn. 21 Cdo 408/2003 „*Prostřednictvím takového důkazu nelze prokázat pro věc rozhodnou skutečnost například proto, že označený důkaz je zjevně nezpůsobilý takovou tvrzenou skutečnost prokázat nebo že se týká skutečnosti, která je podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci bezvýznamná.*“

5.2.1 Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem

Jak již bylo uvedeno, subjektivní důkazní břemeno může být zmírněno i tímto způsobem. Jedná se o situaci, kdy strana zatížena subjektivním důkazním břemenem nemůže dostát své povinnosti bez svého zavinění proto, že trpí informačním deficitem. V takovém případě nastává situace specifického přechodu této povinnosti na stranu tímto břemenem nezatíženou. Jelikož je subjektivní důkazní břemeno ryze procesním břemenem, lze se setkat s vysvětlovací

⁵¹ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Str. 56 - 59

MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Str. 41 - 43

povinností strany nezátížené tímto břemenem již v samotném zákoně. Konkrétně se jedná o ustanovení § 133a, které se zabývá situacemi přímé a nepřímé diskriminace například v oblasti práva pracovního, živnostenského či v oblasti sociální. Toto ustanovení lze chápat jako obrácené důkazní břemeno, protože pokud žalobce uvede skutečnosti, pro které soud může dovodit, že ze strany žalovaného došlo k diskriminaci je naopak povinností žalovaného prokázat, že k porušení zásady rovného zacházení nedošlo.

Jelikož OSŘ dává stranám sporu jasné procesní postavení, z čehož plynou i jejich procesní práva a povinnosti, obecně nelze z důvodu kontradiktornosti řízení spravedlivě požadovat od procesní strany břemenem vedení důkazu nezátížené, aby sama navrhla k provedení takové důkazy, které by svědčily v prospěch protistrany. Vysvětlovací povinnost strany nezátížené břemenem vedení důkazu však i v soudobém procesu hraje svoji roli, byť je uplatňována tehdy, jsou – li k tomu důvody. O jaké důvody se jedná a zda vysvětlovací povinnost plyne z hmotného či procesního práva se snažilo objasnit mnoho autorů. Pojednání o jejich teoriích však ponechám stranou. Zdá se, že vysvětlovací povinnost může mít svůj základ v hmotném právu, nicméně pro účely diplomové práce je zajímavější její aplikace dle práva procesního. Vysvětlovací povinnost totiž lze zařadit do procesního dokazování. Nejde o otázku, kterou by si soudce pokládal sám již od počátku řízení, neboť může tato povinnost vzniknout v okamžiku, kdy se soudce ocitne v důkazní nouzi.

Z povahy sporného řízení také vyplývá, že vztah mezi žalobcem a žalovaným nemůže být založen na pozitivní spolupráci. Každý z nich má jiný zájem na výsledku sporu (lze je označit za vzájemné odpůrce). Pokusme se tedy vymezit základní rysy aplikace vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem. Zejména musí být splněn níže uvedený procesní stav.

V rámci procesního dokazování vznikla důkazní nouze, která vyplývá z informačního deficitu žalobce zatíženého subjektivním důkazním břemenem. Žalobce tímto břemenem zatížen však bez svého zavinění nemá či nemůže mít určité znalosti k prokázání rozhodných skutečností, neboť těmito znalostmi disponuje žalovaný. Má-li dojít ke vzniku vysvětlovací povinnosti žalovaného je nutné, aby sám žalobce uvedl alespoň opěrné body skutkového stavu vlastní iniciativou. Až v tomto momentě lze hovořit o vzniku vysvětlovací povinnosti žalovaného. Tato vysvětlovací povinnost může být žalovanému uložena soudem

pouze v určité mezi a rozsahu. Zejména tato povinnost míří pouze k objasnění těch skutečností, o kterých žalobce uvedl opěrné body. Nelze po žalovaném v tomto postavení požadovat, aby uváděl nové skutečnosti nebo snad aby prostřednictvím této povinnosti poskytl soudu takový materiál, který by svědčil v jeho neprospěch. Naopak, lze této situace využít tím způsobem, kdy bude v zájmu žalovaného sice skutečnosti o opěrných bodech skutkového stavu vylíčit tak, aby naopak tvrzení žalobce zpochybnil či úplně vyloučil. Samozřejmě i nesplnění vysvětlovací povinnosti stranou nezatíženou důkazním břemenem má své procesní následky. Tyto následky lze vystopovat pouze v konečném rozhodnutí soudu (rozhodne v neprospěch strany, která tuto povinnost nesplnila).⁵²

Tímto informačním deficitem a posléze vysvětlovací povinností strany nezatížené důkazním břemenem se zabýval i Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010. Předmětem sporu bylo vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Prvotní návrh směřoval k Okresnímu soudu v Pardubicích. Ten svým rozsudkem stanovil výši vypořádacího podílu, který žalovaná měla vyplatit k rukám žalobce. Proti tomu však žalobce podal odvolání a to z toho důvodu, že hodnota vypořádacího podílu měla být mnohem vyšší, neboť za trvání manželství došlo k splacení leasingové smlouvy, jejímž předmětem byla nemovitost, ve které žalobkyně podnikala. Nicméně k ocenění podniku nemohlo dojít, neboť sama žalovaná nedokázala předložit žádné doklady vedoucí k zjištění ceny podniku (sama tyto doklady skartovala). Soud tak při vypořádání vycházel pouze z ceny uvedené nemovitosti a výše leasingových splátek oceněné znaleckým posudkem, neboť tuto hodnotu nemohl porovnat s hodnotou podniku žalované. Žalobce byl ve svém odvolání úspěšný. Soud uložil žalované, aby žalobci zaplatila polovinu z ceny nemovitosti uvedené ve znaleckém posudku. Žalobce i žalovaná podali dovolání.

Zajímavé je však dovolání žalobkyně. Dovolacím důvodem bylo nesprávné právní posouzení věci dle ustanovení § 237 odst. 1) písm. a) OSŘ, neboť soud stanovil vypořádací podíl bez ohledu na zjištění skutečné ceny jejího podniku.

⁵² MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Str. 121 – 128.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 531.

Dovolávala se toho, že pokud sám žalobce nesl důkazní břemeno ohledně ceny jejího podniku, tato skutečnost ji tedy nemůže být k tíži (co se ceny vypořádacího podílu týče) „*důkazní břemeno leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní následky.*“ V tomto případě leželo důkazní břemeno na žalobci. Ten však žádnými doklady ohledně podniku žalované nedisponoval, ovšem o rozhodných skutečnostech učinil opěrné body. Vysvětlovací povinnost tedy přešla na ni. Proto „*nesplnění vysvětlovací povinnosti bude mít za následek hodnocení důkazu v neprospěch strany, která vysvětlovací povinnost nesplnila.*“ Žalobkyně měla při zachování obvyklé péče samozřejmě nějakými doklady disponovat, proto soud rozhodl v její neprospěch z důvodu nesplnění vysvětlovací povinnosti.

6. Důkazní prostředky - jejich navrhování, provádění a hodnocení

V rámci procesního dokazování v civilním řízení rozeznáváme zejména tyto tři fáze – navrhování důkazů, provádění důkazů a jejich hodnocení. V některé literatuře věnované civilnímu procesu se však též setkáváme s pojmem opatřování důkazu, který je též řazen mezi fáze procesního dokazování. Z hlediska systematického je vložen mezi navrhování a provádění důkazních prostředků. V úvodní části této kapitoly se chci tedy nejdříve věnovat základní charakteristice jednotlivých fází procesního dokazování a poté přistoupím k jednotlivým důkazním prostředkům.

Fáze navrhování důkazů je první fází v procesním dokazování, která slouží především k uplatnění povinnosti účastníkům řízení označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Tato povinnost vyplývá z ustanovení § 120 odst. 1) OSŘ. Lépe řečeno samotný počátek procesního dokazování začíná označením důkazních prostředků samotnými účastníky. Aktivitu účastníků lze označit také jako vedení důkazu. To směřuje nejen k navrhování důkazů soudu, ale obsahuje v sobě složku součinnosti (překlad listiny, zálohy nákladů, adresa svědka). Může však nastat situace, kdy účastníci řízení potřebné důkazy k prokázání svých tvrzení neoznačí. Účastníci řízení mají i v tomto smyslu právo vyjádřit se ke všem navrhovaným důkazním prostředkům I přes to, že je civilní sporné řízení ovládáno zásadou projednací, není možné znegovat postavení soudu, eventuálně samotného soudce do role nečinného pozorovatele. Ačkoliv zásada projednací prvotně klade důraz na aktivitu účastníků co do jejich procesních povinností, setkáváme se s případy, kdy soud může provést důkaz i bez návrhu takového účastníka, který důkaz nenavrhnul. Tato možnost soudu vyplývá z ustanovení § 120 odst. 2) prvního souvětí. Aby byl takový důkaz soudem proveden, musí být splněny dvě kumulativní podmínky. Provést jiný důkaz může soud jen tehdy, je – li ho zapotřebí z důvodu zjištění skutkového stavu a takový důkaz musí vyplývat z obsahu spisu. K provedení důkazu soudem, však nutně předchází výzva účastníku řízení, aby tyto důkazy označil, a současně ho poučí o následcích nesplnění této výzvy, jedná se o ustanovení § 118a odst. 3) OSŘ). Následkem nesplnění této procesní povinnosti bude výše uvedený postup soudu. Soud však bude provádět jen takové důkazy, které jsou nezbytné pro zjištění skutkového stavu z hlediska právního posouzení věci. V ustanovení § 120 odst. 3) je zakotven

návod, jak soud přistupuje ke shodným tvrzením účastníků řízení o skutkovém stavu. Pokud o některé z rozhodných skutečností panuje mezi stranami shodné tvrzení (shoda musí být výslovná), soud pro takovou skutečnost nebude provádět dokazování z toho důvodu, že vezme shodná tvrzení účastníků za svá. Na tuto fázi eventuelně navazuje fáze opatřování důkazů, která spočívá ve shromažďování důkazního materiálu soudem. Soud si v rámci opatřování důkazů též může vyžádat od různých osob či orgánů informace a jiné skutečnosti.

Druhou stěžejní fází je fáze provádění důkazů. Tato fáze procesního dokazování náleží svým obsahem soudu. Rozhodnutí soudu o tom, které z důkazů provede, závisí na přípravě jednání. V rámci přípravy jednání dle ustanovení § 114a OSŘ. V rámci této přípravy jednání by soud měl jednak získat odpověď o rozhodných skutečnostech, které zůstanou mezi stranami sporné a jaké důkazní prostředky navrhuje, také o jakých tvrzeních panuje mezi účastníky shodné. Soud si v tomto smyslu vytváří úvahy o tom, které z důkazních prostředků provede a které nikoliv což vyplývá z druhého souvětí ustanovení § 120 odst. 1) OSŘ. Soud tedy zjišťuje skutečnosti, které jsou předvídaný skutkovou podstatou právní normy. Provést by měl takové důkazy, které objasňují sporné skutečnosti. Důvody neprovedení důkazních prostředků mohou být různé a lze o nich dohledat bohatou judikaturu. Tato judikatura se zabývá například otázkami důvodů neprovedení důkazních prostředků. Důvodem může být například účelové prodlužování sporu, zjevně nezpůsobilý důkazní prostředek nebo důkazní prostředek směřuje proti skutečnosti, která však není pro rozhodnutí věci významná. O neprovedení důkazu soud rozhoduje tak, že návrh na jeho provedení zamítne usnesením. Proti usnesení však není možné podat opravný prostředek, neboť jde o rozhodnutí, jímž se upravuje vedení řízení (§ 202 OSŘ). Pokud by soudce při přípravě jednání měl za to, že navržený důkaz je nevěrohodný, není to důvod pro odmítnutí jeho provedení. Takto judikoval otázku nevěrohodnosti důkazu Nejvyšší soud v usnesení ze dne 9. 10. 2002, sp. zn. 29 Cdo 2893/2000 „*důvodem k tomu, aby soud odmítl provést navržený důkaz, nemůže být jeho nevěrohodnost. Závěr o věrohodnosti důkazu je již součástí jeho hodnocení ve smyslu § 132 o. s. ř.*“ Obsahem provádění důkazů je však zejména způsob jejich dokazování. Soud poté provádí dokazování při jednání dle ustanovení § 122 odst. 1) OSŘ, které vyjadřuje

zásadu přímosti⁵³. Účastníci řízení jsou k takovému jednání předvoláni. Nicméně i zákon počítá s výjimkami například v § 115a (soud rozhodne ve věci samé bez jednání, splní-li se zákonné důvody). Vedle této výjimky však existují způsoby, kdy lze provádět dokazování mimo jednání procesního soudu. Zejména se jedná o provedení důkazu prostřednictvím dožádaného soudu. Klasickým příkladem, který bývá uváděn v učebnicích, jsou zdravotní důvody svědka, který není schopen se proto dostavit k výslechu před dožadující soud. Dožádaný soud sepisuje o provedení důkazu protokol. Dalším způsobem může být provedení důkazu předsedou senátu mimo jednání. Vždy tomu tak bude v případě ohledání určitého místa nebo předmětu, který není možno dopravit k soudu. Takové způsoby dokazování (mimo jednání) však zákon připouští, je – li splněno kritérium účelnosti. Kritérium účelnosti je zejména posuzováno z hlediska nákladnosti takového způsobu dokazování nebo obtížnosti provedení důkazu před procesním soudem.

V rámci fáze provádění důkazů mají však jistá práva i účastníci řízení. Tato práva vyplývají ze zásady ústnosti, která zásadu přímosti doplňuje. Zásada ústnosti poskytuje účastníkům řízení procesní práva. Tato práva jsou jim zachována i tehdy, provádí – li se důkaz mimo jednání. Účastníci řízení mají včetně práva vyjádřit se k provedeným důkazním⁵⁴ prostředkům též právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, ze kterých soud vychází. Tato práva jsou jim zachována též tehdy, pokud soud bude provádět takové důkazní prostředky, které účastníci nenavrhlí.

Civilní proces také upravuje dokazování, které se týká utajované informace dle ustanovení § 124 OSŘ. Jedná se o utajované informace, vůči kterým je stanovena povinnost mlčenlivosti. Utajované informace jsou upraveny jednak zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti ale též jinými zvláštními zákony. Například povinnost mlčenlivosti advokáta upravená zákonem č. 85 / 1996 Sb., o advokacii v ustanovení § 21

⁵³ Například v nález Ústavního soudu I. ÚS 1180/14, ze dne 17. 2. 2015 se Ústavní soud vyjadřuje k zásadě přímosti takto: „*Smyslem a účelem zásady přímosti je objektivita a nezávislost soudního rozhodování, jakož i zabezpečení práva účastníků řízení vyjádřit se k prováděným důkazům.*“

⁵⁴ Mohou se vyjádřit k tomu, že považují navržený důkaz za nadbytečný. Nebo například k otázce jeho přípustnosti, věrohodnosti provedeného důkazu.

„advokát je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb.“ Tato zvláštní mlčenlivost je však upravena i v souvislosti s výkonem jiným povolání, například notář nebo rozhodce. Pokud v rámci řízení vyvstane potřeba, takovou utajovanou informaci projednávat, musí být osoba vázána mlčenlivostí této povinnosti zproštěna. Například advokáty zprošťuje této povinnosti pouze klient či jeho právní nástupce.

Fáze hodnocení důkazů je upravena v ustanovení § 132 OSŘ *„důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.“* Toto ustanovení v sobě však obsahuje několik znaků, mezi které řadíme subjektivní a objektivní stránku hodnocení důkazů a také existenci důkazní síly jednotlivých důkazů. Není tedy možné, aby soudce vycházel pouze ze svých vědomostí a zkušeností, je tedy vázán objektivními pravidly lidského myšlení, které je nucen respektovat. Přitom by měl objektivně přistupovat ke všemu, co v řízení vyšlo najevo včetně chování účastníků řízení před soudem. Pokud jde o hodnocení důkazní síly je každý důkazní prostředek něčím specifický. U listin soud hodnotí jejich pravost, u svědka jeho věrohodnost, u znaleckého posudku nehodnotí pouze závěry znalce a odpovědi na jeho otázky, ale též metody, které v znaleckém posudku použil. Pokud si některé důkazní prostředky odporují, musí se s tím soud ve svém odůvodnění vypořádat tak, že stanoví, kterému důkazu přikládá větší pravdivost a proč. Soudce tak může sice jednotlivým důkazům přiřadit různou důkazní sílu s ohledem na pravdivost či zákonnost takového důkazu. Hodnocení pravdivosti je předvídáno u všech provedených důkazů. Výsledek této fáze se promítá do samotného odůvodnění rozhodnutí. V odůvodnění rozhodnutí totiž mimo jiné musí být uvedeno, jak se soud vypořádal s jednotlivými důkazy včetně odůvodnění toho, proč některé důkazy navržené účastníkem řízení neprovedl. K zásadě volného hodnocení důkazů a vázanosti soudu jinými rozhodnutími příslušných orgánů se zabývá tato práce v podkapitole 3. 4. 6.

Důkazní prostředek si lze definovat jako takový prostředek, kterým lze zjistit stav věci. Důkazní prostředky jsou upraveny od ustanovení § 125 až 131 OSŘ. Základním ustanovením je výše zmíněný § 125 OSŘ *„za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký*

posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud.“ Ačkoliv první část souvětí pojednává o tom, že za důkaz mohou sloužit všechny prostředky je v této situaci namíste podotknout, že jde o důkaz ve smyslu důkazního prostředku. S touto terminologií se však setkáváme s celé části třetí, hlavě druhé OSŘ.

Další část výše uvedeného ustanovení upravuje nejčastější typy důkazních prostředků, které jsou před soudem navrhovány, prováděny a hodnoceny. Jelikož však jde o demonstrativní výčet lze se ve sporném řízení setkat i jinými důkazními prostředky. Pokud je takový prostředek navržen, je právem soudu rozhodnout, zda takto navržený důkaz připustí. Lze shrnout, že toto souvisí s poslední větou výše uvedeného ustanovení, která takovou možnost sama presumuje a navíc stanovuje pravidlo, že soud v takovém případě určí způsob jeho provedení. Půjde například o fotografie, záznam telefonického hovoru, záznam z kamerového systému a jiné zvukové a obrazové záznamy, čestná prohlášení apod.⁵⁵

6.1. Výpověď svědka

Výpověď svědka je upravena § 126 OSŘ. Svědek je fyzická osoba, odlišná od účastníka řízení, která je svým způsobem nezaměnitelná a nezastupitelná. Je tomu tak proto, že před soudem vypovídá o tom, co svými smysly vnímal. U výpovědi svědka nepředepisuje OSŘ žádné další zvláštní předpoklady pro svědeckou způsobilost. Omezuje se jen na to, že pokud je tato osoba schopna o tom, co vnímala svými smysly podat soudu zprávu, zpravidla tak musí učinit. Proto může být svědkem i osoba nezletilá. Svědek též může být zaujatý ve prospěch či v neprospěch některého účastníka. Nutno podotknout, že důležitou roli hraje hodnocení svědecké výpovědi, ve které soud v případě, kde je třeba hodnotí i její věrohodnost. Pokud by snad před soudem vyšly najevo pochybnosti o schopnosti svědka podat zprávu, soud od výslechu upustí.

⁵⁵ STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní – řízení nalézací*. Str. 151 – 154.

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 534 – 538.

Svědkiem nemůže být účastník řízení, soudce ani jiný⁵⁶ účastník řízení. Vypovídat jako svědek též nemůže fyzická osoba zastávající funkci statutárního orgánu té právnické osoby, která je účastníkem řízení. Zde připadá v úvahu výslech dle § 131 OSŘ (osoba je vyslýchána jako účastník řízení). Každé osobě, která se ocitne v postavení svědka, jest uložena zákonná svědecká povinnost. Znamená to, že je taková osoba povinna se dostavit k soudu na předvolání a vypovídat. Dále též zákon určuje, že svědek musí vypovídat pravdu a nic nezamlčovat. Jinak než svědka označujeme osobu s odbornými znalostmi. Takovou označujeme jako přezvědnu osobu (osoba, která disponuje odbornými znalostmi a je schopna skutečnosti, které vnímá ihned odborně hodnotit). Jedná se o typ znaleckého svědectví, které přípustně nicméně neneguje možnost provést důkaz znaleckým posudkem.

Tím, že je dána zákonná svědecká povinnost, lze nesplnění této povinnosti sankcionovat jak na úrovni civilněprocesní, tak na úrovni trestněprávní. Mezi sankce, které lze uložit dle OSŘ patří pořádková pokuta až do výše 50 000 Kč, ukládá se usnesením dle § 53 OSŘ a dále lze takovou osobu zajistit předvedením dle § 52 OSŘ „ *v případě, že se předvolaný bez omluvy nedostaví k výslechu nebo ke znalci, může ho předseda senátu dát předvést, jestliže o možnosti předvedení předvolaného poučil.*“ Předvedení osoby je zajištěno prostřednictvím příslušníků Policie České republiky. Dále lze uložit svědkovi povinnost uhradit náklady řízení, které zavínil dle § 147 odst. 2) OSŘ. Na úrovni trestněprávní se jedná například o trestný čin křivé výpovědi podle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákona dle § 346.

Občanský soudní řád také výslovně upravuje možnost svědka odepřít výpověď. Výpověď smí svědek odmítnout pouze v případě, pokud by tím způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým. Jelikož je zavedena právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zákonem č. 418/ 2011 Sb. (dále jen TOPO), nutno dodat, že právo odepření výpovědi mají též osoby, které za právnickou osobu jednaly nebo jejichž jednání se právnické osobě přičítá. Odepření výpovědi však neznamená, že se svědek nedostaví k výslechu před soud. Bude-li odepření výpovědi důvodné, nebude tento svědek vypovídat jen v té části, kdy má jako svědek odpovídat na dotazy

⁵⁶ U vedlejšího účastníka řízení však judikatura Nejvyššího soudu nastolila pravidlo, že je vyslýchán jako svědek v době podání výpovědi. Více viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3851/ 2013.

soudu, účastníků řízení či znalce. Důvodnost odepření výpovědi zkoumá soud tím způsobem, že žádá svědka o vysvětlení toho, co jej vede odepření výpovědi. Nelze však žádat vysvětlení v takovém rozsahu, že by svědek byl nucen vylíčit své osobní důvody v takové míře, v jaké by prozradil informace vedoucí k trestnímu stíhání. O tom, zda je odmítnutí svědecké výpovědi přípustné, rozhoduje soud usnesením. Proti tomuto usnesení není přípustné podat odvolání, neboť jde o usnesení, jímž se upravuje vedení řízení dle § 202 odst. 1) písm. a). Vedle případu odepření svědecké výpovědi z důvodu nebezpečí trestního stíhání lze odepřít výpověď také pro povinnost mlčenlivosti dle § 124 OSŘ.

Výslech svědka je prováděn⁵⁷ soudcem či předsedou senátu zpravidla při jednání. Výslech svědka lze rozdělit na dvě části. Nejprve se provádí všeobecný výslech *ad generalia*, posléze výslech k věci *ad specialia*. Všeobecný výslech je prováděn tak, že je nejprve potřeba zjistit totožnost svědka. Soud tedy vyzve svědka k předložení dokladu totožnosti, dále se jej ptá jaké má poměry ke všem účastníkům řízení a k projednávané věci. Poté soud plní svoji poučovací povinnost. Svědka musí poučit o povaze svědecké výpovědi a o jeho právech a povinnostech s ní spojených. Též jej poučí o tom, že je svědecká výpověď zapisována do protokolu nebo nahrávána (zvukový či zvukově obrazový záznam).

Postup výslechu svědka je zákonem stanoven pouze rámcově. Nabízí se například otázka, jak zachovat řádný průběh jednání, je – li svědků vyslýcháno vícero (například hrozí domlouvání svědků před jednacím síní). V zákonné úpravě OSŘ ve znění do 31. 12. 2000 byla ukládána předsedovi senátu povinnost v § 117, aby svědci, kteří doposud nebyli vyslechnuti, nebyli přítomni jednání. Úprava účinná od 1. 1. 2001 však tuto povinnost předsedovi senátu neukládá a to proto, že pravdivost (věrohodnost) výpovědi svědka není ovlivněna tím, co si svědek vyslechl před svou výpovědí v jednacím síní. Dle § 117 OSŘ „*Předseda senátu zahajuje, řídí a končí jednání, uděluje a odnímá slovo, provádí dokazování, činí vhodná opatření, aby zajistil splnění účelu jednání, a vyhlašuje rozhodnutí. Dbá přítom, aby jednání probíhalo důstojně a nerušeně a aby věc mohla být úplně, spravedlivě a bez průtahů projednána.*“ Dle § 118 odst. 3) OSŘ tak předseda senátu určuje další průběh jednání, podle okolností případu. Může tedy organizovat jednání tak, že každý ze svědků přijde k jednání v jiný čas, popřípadě

⁵⁷ Výslech svědka může být prováděn též prostřednictvím dožádaného soudu nebo na dálku prostřednictvím videokonferenčního zařízení. Upraveno § 122 odst. 2) OSŘ.

může volit pořadí jednotlivých výslechů. Toto řešení judikoval Nejvyšší soud v rozsudku 21 Cdo 1392/ 2004 „*Občanský soudní řád ve znění účinném od 1. 1. 2001 neukládá předsedovi senátu dbát o "to, aby svědci, kteří dosud nebyli vyslechnuti, nebyli přítomni jednání," ale ponechává na předsedovi senátu, aby v souvislosti s provedením důkazu výslechem svědků v každé jednotlivé věci posoudil, jaké opatření ve vztahu k přítomnosti dosud nevyslechnutých svědků při jednání zvolí a zda učiní opatření, aby nebyli (nemohli být) až do svého výslechu při jednání přítomni, nebo zda jim v přítomnosti při jednání nezabrání.*“

Výslech k věci má též svá pravidla. Nejprve je ponecháno hlavní slovo samotnému svědkovi, který vylíčí vše, co ví o předmětu výslechu. Po této vlastní výpovědi je povinen odpovídat na otázky, které mu klade soudce, členové senátu, účastníci a jejich zástupci, popřípadě přítomný znalec. Soud některým otázkám, směřujícím vůči svědkovi může zamezit. Zejména tak, že odepře souhlas s položením otázky. Například tomu bude tak tehdy, jde-li o sugestivní tj. návodné či kapciózní tj. úskočné otázky. O každé svědecké výpovědi se sepisuje protokol prostřednictvím diktátu předsedy senátu či soudce.

Každý svědek, který splnil svědeckou povinnost, má nárok na tzv. svědečné podle § 139 OSŘ. Svědečné zahrnuje náhradu hotových výdajů a ušlého výdělku. Nárok na svědečné však musí uplatnit do tří dnů od výslechu. Pokud k výslechu nedojde, tak ode dne, kdy tato skutečnost byla svědkovi sdělena. O tomto nároku musí soud svědka poučit.

Navrhnout výslech svědka mohou účastníci řízení, popřípadě soud. Důkazním prostředkem je výslech svědka. Výslech svědka je proveden ústní výpovědí svědka před soudem při jednání. Důkazem je svědecká výpověď, která je zaznamenána na určitém nosiči. Vypovídací hodnota a hodnověrnost svědecké výpovědi je otázkou hodnocení důkazů soudem. Výslech svědka může být proveden opakovaně. V takové situaci bývá svědek konfrontován s předešlou výpovědí.⁵⁸

⁵⁸ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 542 – 544.

WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Str. 235 – 237.

STAVINOHOVÁ, J. *Občanské právo procesní – řízení nalézací*. Str. 154, 155.

6.2. Výslech účastníků

Výslech účastníků řízení je upraven § 131 OSŘ. K tomuto důkaznímu prostředku přistoupí soud tehdy, jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak za předpokladu, že s tím souhlasí účastník, kterého se výslech týká (popřípadě výslech může navrhnout sám účastník). V takovém případě pak soud výslech účastníka nařídí. Současně je také povinností účastníka se k výslechu dostavit. Soud také splní svoji manudukční povinnost tím, že účastníka poučí o tom, že musí vypovědět pravdu a nic nezamlčovat. Na rozdíl od svědka však nemůže být trestně stíhán z důvodu křivé výpovědi dle § 347 TZ.

Specifikum výslechu účastníků řízení lze shledat v tom, že jde o podpůrný důkazní prostředek, ke kterému soud přistoupí až tehdy, dojde – li ke stavu důkazní nouze. Účastníkovi řízení musí být zřejmé, čeho tímto výslechem musí dosáhnout. Lépe řečeno, k prokázání jakých tvrzených skutečností má tento důkazní prostředek směřovat. Pokud účastník uvede při výslechu novou skutečnost, musí takovou skutečnost prokázat navržením dalšího důkazního prostředku. O tom však účastníka soud vždy řádně poučí, jak plyne z § 118a OSŘ. Vlastní průběh účastnické výpovědi je totožný s výpovědí svědeckou.

Zákon výslovně upravuje situaci výpovědi fyzické osoby, která byla v předmětné době statutárním orgánem nebo členem takového orgánu takové právnické osoby, která je nyní účastníkem řízení. Také však upravuje výslech fyzické osoby, která je statutárním orgánem právnické osoby nebo jejím členem. Jedná se o ustanovení § 126 odst. 4) OSŘ a § 126a OSŘ. Výslech těchto fyzických osob se však odlišuje v důvodnosti výslechu a v poučovací povinnosti soudu vůči těmto osobám. Začlenění ustanovení § 126a jest reakcí na předchozí judikaturu⁵⁹. Postavení této fyzické osoby se od postavení fyzických osob uvedených v § 126 odst. 4) OSŘ odlišuje. Liší se zejména tím, že v době své výpovědi již statutárním orgánem či jeho členem není a v obsahu poučovací povinnosti. Obě fyzické osoby jsou vyslychány dle § 131, nicméně pro každou platí jiná věta tohoto ustanovení. Ustanovení § 126 odst. 4) OSŘ zakotvuje závěr z ustálené soudní praxe⁶⁰. Takovou fyzickou osobu lze vyslechnout jen výslechem

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1397/2006

⁶⁰ Například Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2678/ 2000

účastníka dle § 131 OSŘ, jelikož s ohledem na její vztah k této právnické osobě, nelze její výpověď považovat za svědectví.⁶¹

6.3. Znalecký posudek a odborné vyjádření

Znalecký posudek či odborné vyjádření je zapotřebí tehdy, závisí – li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. Obě tyto varianty jsou upraveny v ustanovení § 127 OSŘ. Odborné znalosti lze chápat jako vědomosti, které přesahují rámec obecných zkušeností. Takového znaleckého posudku či odborného vyjádření bude zapotřebí i tehdy, disponuje – li těmito znalostmi a zkušenostmi sám soud. Důvodem je zejména právo účastníků řízení vyjádřit se jak k osobě znalce, tak i k průběhu a výsledkům dokazování. Jedná se například o § 17 či §123 OSŘ.

Na druhé straně je nutno sledovat samotný účel a cíl znaleckého posudku. I zde totiž platí určité limity. Soud prostřednictvím znaleckého posudku či odborného vyjádření nemůže nahradit chybějící skutkové tvrzení nebo snad žádat po znalci právní hodnocení věci. Soud však znalci poskytuje nutnou součinnost, zejména znalci umožní nahlédnout do soudního spisu. Ustanovení § 127 OSŘ však doznalo podstatné změny v souvislosti s provedenou novelou zákonem č. 218/2011 Sb., s účinností od 1. 9. 2011. Podle důvodové zprávy byla změna tohoto ustanovení žádoucí, neboť konečně stanovila, od jakých subjektů lze požadovat odborné vyjádření. Dle důvodové zprávy⁶² nejde pouze o orgány státní správy, ale i o orgány územní a profesní samosprávy.

V souladu se zásadou hospodárnosti je dána přednost odbornému vyjádření před znaleckým posudkem. Odborná vyjádření jsou upravena v § 127 odst. 1) OSŘ první věty „závisí – li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, vyžádá soud u orgánu veřejné moci odborné vyjádření.“ Lze tedy shrnout, že odborná vyjádření se budou vyžadovat v jednodušších případech, kdy není pochyb o jasnosti projednávané věci. Odborná vyjádření zpravidla podává orgán veřejné moci (orgán státní správy, územní i zájmové samosprávy). Za odborné vyjádření náleží finanční úhrada, stanoví – li tak zvláštní předpis.

⁶¹ WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – řízení nalézací.* Str. 242 - 243

⁶² Důvodová zpráva k čl. IV bodu 2 vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Sněmovní tisk č. 269/ 0 ze dne 28. 2. 2011. Dostupné online na:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=269&ct1=0>

Dle ustanovení § 127 však bude nutné, aby soud ustanovil znalce pro vypracování znaleckého posudku (expertizy) vždy, závisí – li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí a jestliže pro složitost posuzované otázky není postačující odborné vyjádření či jsou – li pochybnosti o správnosti podaného odborného vyjádření. Takové odborné znalosti jsou zapotřebí z důvodu posouzení skutečností z různých oborů. Například z oboru lékařství, oceňování majetku, psychologie apod. Právní rámec znalců včetně tlumočnicků je tvořen zákonem č. 36/ 1967 Sb., o znalcích a tlumočnících ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZnalZ).

Jestliže soud znalce ustanoví bez návrhu, měl by předtím účastníkům řízení dát možnost, aby se vyjádřili⁶³ k osobě znalce. Dále též mohou účastníci i soud formulovat otázky, které mají být znalci položeny. Pokud by znalecký posudek vypracoval znalec, u něhož by byl dán důvod pro jeho vyloučení⁶⁴, postrádá znalecký posudek povahu plného důkazu a půjde o nezpůsobilý důkazní prostředek. Takto judikoval i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 17. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2616/2013 „*Znalecký posudek vypracovaný znalcem, který nesmí ve věci posudek podat z důvodů uvedených v ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb. (ve znění pozdějších předpisů), není způsobilým důkazem, na základě něhož by bylo možné učinit skutková zjištění soudů ke skutečnostem, pro které je znalec vyloučen, soud přihlíží kdykoliv za řízení.*“

Ustanovit znalce lze pouze ze seznamu znalců, který je zveřejněn Ministerstvem spravedlnosti. V civilním řízení lze však ustanovit namísto znalce vědecký ústav, specializované znalecké instituce či vysoké školy. Soud též může ustanovit několik znalců, kteří mohou podat společný posudek. Jako znalec může být ustanoven odborník, který není zapsán v seznamu znalců. V takovém případě je nutné, aby nejdříve složil znalecký slib do rukou soudce. Znalce ustanovuje předseda senátu usnesením. Jelikož jde o usnesení, kterým se upravuje vedení řízení, nelze proti němu podat odvolání ve smyslu § 202 odst. 1) písm. a) OSŘ. Součástí usnesení budou mimo jiné formulované otázky, na které má znalec odpovědět. Obsahem usnesení však bude i lhůta, během které má být znalecký

⁶³ Například mohou proti znalci vznést námitku podjatosti a to do 15ti dnů poté, co se o důvodu podjatosti dozvěděl. Tato lhůta je upravena v § 15a odst. 2) OSŘ, jenž se podpůrně použije ve vztahu k § 17 OSŘ.

⁶⁴ Dle § 11 zákona č. 36 / 1967 Sb., o znalcích a tlumočnících „*Znalec nesmí podat posudek (provést tlumočnický úkon), jestliže lze mít pro jeho poměr k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům nebo k jejich zástupcům pochybnost o jeho nepodjatosti.*“

posudek vypracován a podán soudu. Též v něm bude splněna poučovací povinnost soudu o následcích nepodání znaleckého posudku ve stanovené lhůtě včetně možnosti podat žádost o její prodloužení. Pokud by znalec nepodal znalecký posudek řádně a včas, je vystaven možné sankci v podobě pořádkové pokuty či snížené odměny. Bližší specifikace je obsažena v § 27 ZnalZ. Soud též může uložit povinnost součinnosti ostatním účastníkům řízení, popřípadě třetím osobám vůči znalci. Například půjde o povinnost dostavit se ke znalci, předložit znalci potřebné předměty, podrobit se vyšetření či podat vysvětlení.

Znalecký posudek je zejména podáván ústně při samotném výslechu znalce. Soud však může znalci uložit, aby posudek vypracoval písemně. I přes písemný znalecký posudek je nutné znalce vyslechnout. Při samotném výslechu znalec přednese svůj posudek a poté může soud a účastníci řízení klást znalci otázky vztahující se k posudku. Zejména z důvodu doplnění či objasnění posudku. V některých situacích však postačí písemný projev znalce, v takovém případě pak nemusí být předvolán k výslechu. Bude tomu tak tehdy, vysloví – li se účastníci na předchozí výzvu soudu, že na jeho ústním projevu před soudem netrvalí. V takovém případě sám soud obsah znaleckého posudku sdělí a současně k němu připojí doložku ve smyslu § 101 odst. 4) OSŘ.

Znalecký posudek se skládá ze tří částí – nálezu, posudku a znalecké doložky. V nálezu jsou uvedeny rozhodné skutečnosti, ke kterým znalec přihlížel. Důležitou částí je posudek, který obsahuje již odborné posouzení skutečností, zejména zde nalezneme odpověď na soudem zadané otázky. Doložka je umístěna na poslední straně písemného posudku. Každý znalecký posudek též musí mít připojen otisk znalecké pečeti. Existuje – li pochybnost o správnosti znaleckého posudku, může soud usnesením rozhodnout o zadání revizního znaleckého posudku.⁶⁵

Není možné stavět znalecký posudek nad ostatní důkazní prostředky, tedy sám o sobě nemá vyšší důkazní sílu. V rámci hodnocení důkazů soudem se vždy uplatní zásada volného hodnocení důkazů. Závěry znaleckého posudku je třeba hodnotit v souvislosti s jinými provedenými důkazními prostředky. K hodnocení

⁶⁵ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 545 – 549.

WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. Str. 238 – 239.

důkazu znaleckým posudkem se vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. 22 Cdo 1810/2009 „*Hodnocení důkazu znaleckým posudkem tedy spočívá v posouzení, zda závěry posudku jsou náležitě odůvodněny, zda jsou podloženy obsahem nálezu, zda bylo přihlédnuto ke všem skutečnostem, s nimiž se bylo třeba vypořádat, zda závěry posudku nejsou v rozporu s výsledky ostatních důkazů a zda odůvodnění znaleckého posudku odpovídá pravidlům logického myšlení. Aby soud mohl znalecký posudek odpovědně hodnotit, nesmí se znalec omezit ve svém posudku na podání odborného závěru, nýbrž z jeho posudku musí mít soud možnost seznat, z kterých zjištění v posudku znalec vychází, jakou cestou k těmto zjištěním dospěl a na základě jakých úvah došel ke svému závěru.*“

Na místě je však nutné doplnit, že znalecký posudek může být předložený účastníkem řízení. Tato možnost je upravena v ustanovení § 127a OSŘ. Z tohoto ustanovení vyplývá, že takový znalecký posudek musí obsahovat veškeré zákonem požadované náležitosti. Pokud vedle toho obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, má takový posudek stejnou hodnotu jako posudek zadaný soudem. Lépe řečeno, pokud by tuto doložku znalecký posudek postrádal, bude mít pro účely soudního řízení důkazní hodnotu listinného důkazu. Tak tomu bylo před výše zmiňovanou novelou zákonem č. 218/ 2011 Sb., která zakotvila ustanovení § 127a do OSŘ. Z důvodové zprávy⁶⁶ vyplývá, že toto ustanovení odstranilo značnou ekonomickou a časovou zátěž soudu a to z toho důvodu, že znalecký posudek podaný účastníkem řízení jednak měl povahu listinného důkaz (podání znaleckého posudku mimo řízení) a zároveň mohl být protistranou zpochybněn pouhou námitkou pravosti a pravdivosti. Důsledkem toho pak soud musel ustanovit dalšího znalce, kterému zadal vypracování revizního znaleckého posudku zpravidla na popud protistrany, která znalecký posudek sama nepředložila.

Takové vysvětlení podal i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. 32 Cdo 1124/2014, ve kterém vysvětlil přínos ustanovení § 127a, za pomoci kterého se podařilo „*odstranit tuto řízení zatěžující praxi a umožnil účastníkům předložit znalecký posudek, na nějž se hledí - obsahuje-li všechny*

⁶⁶ Důvodová zpráva k čl. IV bodu 3 vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Sněmovní tisk č. 269

zákonem požadované náležitosti a doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku - jako na posudek vyžádaný soudem. Tím se změnila důkazní hodnota znaleckého posudku předloženého účastníkem, který při dodržení všech obsahových náležitostí stanovených v ustanovení § 127a o. s. ř. není důkazem listinným, ale má důkazní sílu znaleckého posudku.“ Nejvyšší soud zároveň dovodil, že pokud má znalecký posudek vyhotovený na žádost účastníka náležitosti revizního znaleckého posudku, jde o revizní znalecký posudek stejné důkazní síly, jako by byl vypracován na žádost soudu.

Naopak současným problémem je konkurence znaleckých posudků předkládaných účastníky řízení, které se rozcházejí ve svých závěrech. Pokud se soudu nepodaří tyto rozpory odstranit na základě výslechu obou znalců, musí soud do soudního řízení přibrat dalšího znalce, který konkurující si znalecké posudky přezkoumá.⁶⁷

6.4.Listiny

Dalším důkazním prostředkem jsou listiny ve smyslu písemnosti, která je zachycena na takovém nosiči (movitém podkladu), který lze předložit soudu. S ohledem na pokrok technické doby se dnes ustanovení § 129 OSŘ, které zakotvuje důkazní prostředek listinou a její provedení není možno vykládat pouze ve vztahu k písemnosti zachycené na papíře. Charakter listiny má též písemnost zachycena v elektronické podobě. Jedná se o elektronické písemnosti, které lze soudu předložit například prostřednictvím veřejné datové sítě či na jiném nosiči dat.

V praxi však rozlišujeme listiny soukromé a listiny veřejné. Nepostačíme si však s procesně právním vymezením, které navíc upravuje pouze listiny veřejné v §134 OSŘ, a proto základní rozlišení mezi těmito listinami upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ) v ustanovení § 565 – 569. Tato hmotně právní úprava však není závazná co do rozsahu provádění důkazního prostředku v rámci procesního dokazování, nýbrž koresponduje s posouzením předmětu řízení. Ve výše uvedených ustanoveních OZ existují důsledky, které z těchto listin plynou. Jde však o následky vyplývající z těchto právních norem

⁶⁷ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád*. Komentář. Str. 550.

spojené s pořízením těchto listin, kterými je soud při řešení daného sporu samozřejmě vázán.

Veřejné listiny jsou upraveny v ustanovení § 134 OSŘ. Za veřejnou listinu nutno pokládat takové, které jsou vydané soudy nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci včetně listin, které zákon prohlašuje za veřejné (notářské zápisy, exekutorské zápisy). Soud u těchto listin zkoumá dvě podstatné složky a to pravost a pravdivost. Pravost listiny spočívá v tom, že je vydána výše uvedeným orgánem v mezích jeho pravomoci. Pravdivost listiny se uplatňuje tak, že u veřejných listin je pravdivost presumována. S tímto koresponduje již zmíněná hmotně právní úprava v OZ. Veřejná listina je považována za plný důkaz, a proto z § 568 OZ vyplývá, že je – li nějaká skutečnost ve veřejné listině potvrzena, zakládá to vůči každému plný důkaz o původu listiny včetně skutečností, které listina potvrzuje, dokud není prokázán opak. Nutno podotknout, že tento důkazní prostředek má v tomto kontextu vyšší důkazní sílu, neboť může být vyvrácen protistranou důkazem opaku, který musí mít povahu plného důkazu (nepostačí její zpochybnění).

Ostatní listiny v § 134 OSŘ neuvedené tak mají povahu listiny soukromé. Příkladem mohou být různé smlouvy mezi účastníky řízení, kvitance, prvopis směnky, uznání dluhu, smlouva sepsaná advokátem apod. Z ustanovení § 565 OZ plyne, že se má za to, že je soukromá listina pravá a pravdivá do té doby, není – li tato domněnka vyvrácena. Proto u soukromé listiny postačí, aby protistrana pravost a pravdivost popřela námitkou. Důkazní břemeno pravdivosti a pravosti soukromé listiny je na tom, kdo se této listiny dovolává. Lépe řečeno na té straně, která ze skutečností v listině uvedených vyvozuje pro sebe příznivé důsledky.

Listinný důkazní prostředek soud provádí jeho přečtením nebo sdělením obsahu. Není však možné zabránit účastníkům, aby se s takovou listinou seznámili a přesvědčili se o její pravosti včetně jejího obsahu (pravdivosti). Zvolený způsob provádění listinného důkazního prostředku však musí být zaznamenána v protokolu, není – li z jednání pořizován záznam. K provádění listiny jako důkazního prostředku se vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4111/2009. Důkaz listinou je možné provést pouze dvěma způsoby a to tím, že se listina nebo její část přečte, popřípadě se obsah listiny sdělí. Pokud je listina provedena jiným způsobem, který zákon nepředvídá *„je třeba konstatovat, že takové dokazování nebylo učiněno v souladu*

s § 129 o. s. ř., a že zjištění, která soud jako zásadně významná pro právní posouzení věci činil z takto vadně provedených důkazů, nelze při rozhodování využít.“

Listiny předkládají především sami účastníci řízení. Pokud takovou listinou nedisponují, mohou označit osobu, která bude mít vydávací, ediční povinnost. Soud v takovém případě postupuje dle § 129 odst. 2) OSŘ „ *předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji opatří sám od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby.*“⁶⁸

Při hodnocení listiny jako důkazního prostředku se soud zabývá zejména pravostí a pravdivostí listiny. Tedy zabývá se tím, zda listina pochází od tvrzeného původce a dále také pravdivostí jejího obsahu. Zajímavá je však judikatura, která se váže k tomu, zda je nutné tento důkazní prostředek znovu zopakovat či nikoliv.

Například dle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 28 Cdo 1104/2005 vychází z odůvodnění najevo, že pokud odvolací soud dojde k odlišnému právnímu hodnocení listinného důkazu oproti soudu prvního stupně, není povinen tento důkaz v odvolacím řízení opětovně provést. Toto stanovisko je však platné za situace, kdy účastníci řízení proti obsahu této listiny nevznášeli námitky. Jelikož pravost a pravdivost namítána nebyla, nebyl dán ani důvod k jinému skutkovému zjištění. Odvolací soud však tyto důkazní prostředky jinak právně hodnotil, což odvolacímu soudu nelze upřít.

Nutno připomenout aktuální judikaturu, která se vyjadřuje k hodnocení důkazu listinou, která zachycuje výpověď svědka v jiném řízení. Pokud v dalším sporném řízení došlo k tomu, že jeden z účastníků tuto listinu zachycující výpověď svědka (výpověď svědka byla zaznamenána v protokolu) popírá z hlediska jejího obsahu, není možné, aby soud založil skutkový závěr pouze na tomto listinném důkazním prostředku, aniž by k objasnění sporných skutečností provedl důkaz výslechem této osoby jako svědka dle § 126 OSŘ za předpokladu, že lze výslech svědka provést „*takový důkaz listinou, který nabízí pouze písemně zachycenou výpověď osoby ke skutečnostem významným pro právní posouzení*

⁶⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, R et al. *Civilní právo procesní*. Str. 223 – 225.

WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A a kol. *Civilní právo procesní. První část – nalézací řízení*. Str. 240 – 241.

věci samé, nelze z hlediska jeho schopnosti prokázat sporné skutečnosti s co nejvyšší mírou jistoty (pravděpodobnosti) považovat za vhodný a dostačující. V případě, že účastník řízení pravdivost obsahu protokolu o výpovědi popírá, musí mít rovněž reálnou možnost svá tvrzení prokázat.“⁶⁹

6.5. Sdělení rozhodných skutečností

Podle § 128 OSŘ má každý povinnost bezplatně na dotaz soudu sdělit skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Tím je dána tato povinnost nejen osobám fyzickým a právnickým, nýbrž také státním orgánům a orgánům územní či zájmové samosprávy. Sdělit rozhodné skutečnosti soudu může být činěno prostřednictvím zpráv či vyjádření, ale také mohou být tyto rozhodné skutečnosti podány prostřednictvím výslechu osoby. Formálně vzato může jít o důkaz listinou, bude – li se taková osoba vyjadřovat písemně. Toto ustanovení však není možné aplikovat na samotné účastníky řízení, neboť z povahy věci vyplývá, že se jedná o ustanovení směřující k jiným osobám, odlišným od účastníků řízení. Sdělení rozhodných skutečností však mohou účastníci uplatnit tam, kde oni sami nemají přístup k určitým informacím vůči třetím osobám. Těmto osobám též nelze přiznat stejné postavení jako svědkům dle § 126 OSŘ. Mají však stejně jako svědci právo odmítnout sdělit skutečnosti za stejných podmínek, které vyplývají z ustanovení § 126 odst. 1) OSŘ. Vzhledem k nově zavedené úpravě trestní odpovědnosti právnických osob vyplývající z TOPO je nutné přiznat toto právo i právnickým osobám. Soud také pečlivě přistupuje k tomu, aby neporušoval povinnost mlčenlivosti těchto osob vyplývající z § 124 OSŘ, kterou jim přiznává zákon, popřípadě jde o povinnost mlčenlivosti státem uznanou. V takovém případě musí tato osoba soudu podat vysvětlení, co ho vede k odepření informace.

Jelikož má povinnost sdělit rozhodné skutečnosti každý bezplatně, nelze za splnění povinnosti žádat odměnu. Tato osoba však má nárok na náhradu hotových výdajů, popřípadě ušlého výdělku dle § 139 odst. 1) a 3) OSŘ za stejných podmínek jako svědci či fyzické osoby uvedené v § 126a OSŘ.⁷⁰

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2016, sp. zn. 32 Cdo 3757/2016.

⁷⁰ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* Str. 551 – 552.

WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A a kol. *Civilní právo procesní. První část – nalézací řízení.* Str. 243.

6.6. Ohledání

Dalším důkazním prostředkem, který je upraven § 130 OSŘ, a který též vyplývá z demonstrativního výčtu § 125 OSŘ, je výše uvedené ohledání. Ohledání řadíme mezi přímé důkazní prostředky, neboť prostřednictvím ohledání lze přímo vnímat vlastnosti ohledávaného předmětu. Předmětem takového ohledání může být jakákoliv hmotná věc, ale i osoba či zvíře. Pokud má být ohledána osoba, je zapotřebí aby tak učinil znalec.

Z povahy předmětu, který má podléhat ohledání vychází najevo, kde bude tento důkazní prostředek prováděn. Pokud bude možné dopravit předmět ohledání k soudu, bude prováděno při jednání předsedou senátu nebo jím pověřeným členem. Výsledek ohledání musí být zaznamenán do protokolu, za předpokladu, že se o ohledání nepožizuje zvukově obrazový či zvukový záznam. Pokud předmět ohledání není možné dopravit k soudu, musí být ohledání prováděno na místě. V takovém případě se předseda senátu nebo jím pověřený člen musí na místo dopravit a též je potřeba předvolat na místo zejména účastníky řízení. Nachází – li se předmět ohledání v jiném obvodě, může být ohledání učiněno prostřednictvím dožádaného soudu. Stejně jako při ohledání v rámci soudního jednání se o ohledání na místě sepisuje protokol. Též je možno poříditi zvukový či zvukově obrazový záznam.

I v rámci tohoto důkazního prostředku jsou účastníci včetně třetích osob povinny soudu poskytnout potřebnou součinnost. Tato součinnost spočívá v povinnosti ediční, tedy vydat předmět ohledání soudu, pokud je předmět „držen“ účastníkem řízení, popřípadě třetí osobou. Potřebnou součinnost může poskytnout též znalec, zejména je – li zapotřebí jeho odborného vyjádření.⁷¹

6.7. Důkazní prostředky výslovně neuvedené v § 125 OSŘ

Nelze pominout, že ustanovení § 125 OSŘ demonstrativně vyjmenovává pouze ty důkazní prostředky, se kterými se nejběžněji v civilním řízení lze setkat s ohledem, že pro tyto prostředky též stanovuje postup jejich provádění, od kterého se nelze odchýlit. Z tohoto ustanovení proto plyne, že „*za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci*“. Tím je dán prostor pro uplatnění takových důkazních prostředků, které občanský soudní řád v tomto ustanovení výslovně neuvádí. Soud tedy může v rámci procesního dokazování

⁷¹ ZAHRADNÍKOVÁ, R et al. Civilní právo procesní. Str. 225

provést i takové důkazní prostředky, které s ohledem na konkrétní situaci bude vhodné provést za cílem zjištění stavu věci. Ve výše uvedeném ustanovení je proto v poslední větě stanoveno, že není – li v tomto zákoně upraven způsob provedení důkazního prostředku, určí jej soud. Soud však musí takový důkazní prostředek provést v souladu s jeho povahou a způsobem, od kterého se nelze v hrubém nepoměru odchýlit. Těmito otázkami se tak zabývá nejen odborná veřejnost, ale též je důležitý výklad soudů plynoucí z ustálené či stále se vyvíjející judikatury, která tvoří základ pro uplatnění těchto prostředků v rámci soudní praxe.

S výše uvedeným je spjata také možnost neprovedení takového důkazního prostředku soudem zejména tehdy, shledá – li soud, že takto navržený důkaz účastníkem řízení nutno pokládat za nepřipustný. K nepřipustnosti důkazního prostředku se velmi podrobně zabývá Jan Seidel ve svém článku, který poukazuje na dva základní přístupy k nepřipustným důkazům. Jednak jde o nepřipustné důkazy v souvislosti s pochybením při dokazování, kam řadí například takzvané důkazy opomenuté⁷² a důkazy nepřipustné, které jsou získány nepřipustným způsobem. Druhým přístup pak spočívá v porušení práv jiného, například práva na soukromí nebo práva na ochranu osobnosti. Oba tyto přístupy však spojuje jeden důležitý znak a to ten, že řízením před obecnými soudy bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces, což nalezneme v celé sféře soudní judikatury Ústavního soudu.⁷³

6. 7. 1. Rekognice a její přípustnost v civilním řízení

Rekognice (identifikace znovupoznáním) je upravena zákonem č. 141/ 1961 Sb., trestní řád (dále jen TR) v ustanovení § 104b a je řazena mezi zvláštní způsoby dokazování v trestním řízení. Ve své podstatě jde o ryze kriminalistickou metodu, která se bezesporu nejčastěji uplatňuje v rámci trestního řízení, není však vyloučeno její použití v civilním řízení. Použití této kriminalistické metody však má svá striktní pravidla, které bude nutné dodržet i tehdy, bude – li uplatněna

⁷² Tzv. opomenuté důkazy, tj. důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud bez adekvátního odůvodnění nezabýval, typicky zakládají nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, nýbrž i jeho protiústavnost. Viz Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. I ÚS 1135/17.

⁷³SEIDEL, J. *Protiprávně získané nebo použité důkazy v civilním soudním řízení*. Článek studenta Masarykovy Univerzity v Brně. *Veřejné služby Informačního systému* [online]. Copyright ©9 [cit. 26. 03. 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/www/210560/pfo-nd.pdf>

civilním soudem. K uplatnění rekognice v civilním řízení se vyjádřil i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. III. ÚS 755/15. Ještě předtím, než stěžovatelka podala ústavní stížnost nutno nastínit předešlý spor. Petitem původní žaloby podané u okresního soudu byl nárok žalobce (České kanceláře pojistitelů) na náhradu plnění, vůči řidiči motocyklu, který tímto dopravním prostředkem způsobil škodu třetí osobě (poškozenému). Důvodem žaloby byla situace, kdy ke škodě České kanceláře pojistitelů na tento motocykl nebylo uzavřeno zákonné pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla. Proto bylo její povinností primárně nahradit škodu poškozenému. ČKP se však posléze prostřednictvím civilní žaloby snažila získat zpět plnění od osoby, která svým jednáním škodu poškozenému způsobil. ČKP tak žalovala dvě osoby, které měli škodu způsobit. Původně totiž existovali dva domnělí viníci dopravní nehody, díky čemuž došlo takzvaně k odložení případu ze strany Policie ČR, které se nepodařilo osobu řidiče zjistit. Z výše nastíněného důvodu tak soud prvního stupně prováděl rekognici, která měla prokázat totožnost osoby (viníka). Určit totožnost měl sám poškozený, který byl zároveň vyslýchán jako svědek. Nebyl však řádně dodržen technický a procesní postup při rekognici, neboť poškozenému byli před soudním jednáním předloženy fotografie obou údajných viníků dopravní nehody, což je v rozporu s § 104b odst. 2) TŘ). Až poté, v rámci soudního jednání oba možné viníky při rekognici střetl. Rekognice však musí být provedena nejméně mezi třemi osobami, které se výrazně neodlišují dle § 104b odst. 3) TŘ).

Proti rozhodnutí soudu prvního stupně byl podán opravný prostředek. Ve svém odůvodnění krajský soud učinil závěr, že rekognice nebyla provedena v souladu s postupem, který je stanoven v TŘ *"Tento způsob ztotožnění tak, jak byl soudem prvního stupně proveden, nelze posuzovat jako důkaz s vypovídající hodnotou zejména s ohledem na způsob jeho provedení, kdy svědkovi byly nejprve předloženy fotografie obsahující údaje z centrální evidence obyvatel (tedy data narození a jméno) a teprve následně měl možnost osobního kontaktu v jednací síni bez řádného postupu při tzv. rekognici (tedy přítomnost dalších anonymních osob)."*

Ústavní soud se k tomuto důkaznímu prostředku v tomto nálezu vyjádřil tak, že nelze dát za pravdu stěžovatelce (ČKP), která tvrdí, že rekognici nelze v civilním řízení provést a to proto, že povaha tohoto důkazního prostředku, byť je

upravena § 104b trestního řádu lze použít v civilním řízení, má – li to být přínosem pro zjištění stavu věci. V tomto případě však nebyly dodrženy objektivní podmínky, na základě kterých byla rekognice provedena, a proto je vyloučeno použít její výsledek jako podklad pro rozhodnutí

6. 7. 2. Zvukové záznamy

Zvukové záznamy a jejich použitelnost v civilním řízení prošli značnou transformací vzhledem k přijetí nového OZ. Proto lze s jistotou říci, že se soudní praxe ve světle judikatury podstatně mění ve svých názorech na (ne)přípustnost⁷⁴ těchto důkazních prostředků. Primárně je totiž nutné zohlednit právo na ochranu soukromí a právo na ochranu osobnosti. Pokud takový záznam obsahuje projev osobní povahy, nelze jej použít jako důkazní prostředek v civilním sporu bez souhlasu osoby, o které je tento záznam pořízen a uchován. Z tohoto ustáleného závěru tak vycházela další rozhodnutí obecných soudů.

Nutno podotknout, že § 125 OSŘ vychází z toho, že za důkazní prostředek může sloužit vše, čím lze zajistit stav věci. Proto je polemika pro takové důkazní prostředky namísto, neboť na jedné straně stojí právo na ochranu osobnosti dle čl. 10 Listiny a soukromí dle čl. 7 a 10 Listiny, popřípadě ochrana listovního tajemství či lépe tajemství zpráv podávaných telefonem dle čl. 13 Listiny. Na druhé straně shledáváme právo na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny v kontextu účelu celého civilního řízení, tedy vydat spravedlivé a věcně správné rozhodnutí.

Z uvedené judikatury a z praxe českých civilních soudů vyplývá, že mezi zvukovými záznamy je činěn rozdíl plynoucí z toho, zda jimi byly zachyceny projevy osobní povahy či nikoliv. Proto je nutné stanovit mantinely toho, co ještě za projev osobnostní povahy pokládat a co už takovým projevem není⁷⁵. Osobní povahu tedy nemají projevy související s výkonem povolání či podnikání. Příkladem lze uvést například nahrávky ohledně pracovního poměru mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem nebo nahrávky během pracovního pohovoru

⁷⁴ Pojem nepřipustný důkaz lze zařadit mezi neurčité právní pojmy, neboť z hlediska civilního procesu není tento pojem zákonem definován. Nicméně za nepřipustný důkaz považujeme takový důkazní prostředek, který byl pořízen či opatřen účastníkem řízení k prokázání tvrzení v rozporu s obecně závaznými právními předpisy a jehož pořízení nebo opatření zasahuje do práv jiné fyzické či právnické osoby. Soud, takový důkazní prostředek jako nepřipustný nemůže provést. Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1998, sp. zn. 21 Cdo 1009 / 1998.

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. 30 Cdo 64/2004 „hovory fyzických osob, ke kterým dochází při výkonu povolání, při obchodní či jiné veřejné činnosti, zpravidla nemají charakter projevů osobní povahy; důkaz zvukovým záznamem takového hovoru proto není v občanském soudním řízení nepřipustný“

z důvodu rasové diskriminace. V takových případech se nabízí prostor pro použitelnost těchto důkazních prostředků bez souhlasu záznamem dotčené osoby. Naopak záznamům osobní projevy je dána ochrana na nejvyšší úrovni právního řádu. Proto dosavadní praxe civilních soudů v otázce přípustnosti záznamu hovoru fyzických osob, ve kterém je spatřován projev osobní povahy vycházela z toho, že bez souhlasu nahrávaných osob nelze tyto privátní hovory použít jako důkazní prostředek pro jejich nepřipustnost. Nejvyšší soud však rozvinul⁷⁶, že důkazní prostředek zvukovým záznamem a jeho přípustnost bude nutné posuzovat vždy s ohledem na individuální okolnosti daného případu. Proto se lze v současné rozhodovací praxi setkat s odklonem od výše uvedeného závěru.

6. 7. 3. Tajný zvukový záznam jako přípustný důkazní prostředek

K tajnému zvukovému záznamu se vyjádřil Ústavní soud svým nálezem ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II ÚS 1774/ 14 – 1. Tajný zvukový záznam byl pořízen ze strany zaměstnance, jehož účelem bylo potvrzení stěžovatelova úsudku. Bývalý zaměstnanec, před Ústavním soudem stěžovatel se snažil potvrdit, že výpověď dána z důvodu nadbytečnosti a souvisejících organizačních změn nebyla hlavním důvodem ukončení pracovního poměru. Důvodem jeho ukončení byla kritika vedlejšího účastníka řízení, který byl dceřinou společností společnosti žalované u zahraničního vedení. Stěžovatel se však před obecnými soudy opakovaně s tímto důkazním prostředkem⁷⁷ neuspěl, neboť jej soudy hodnotili jako nepřipustný. Z těchto důvodů také byla vydána rozhodnutí, která potvrzovala onu výpověď z pracovního poměru jako platnou. Dle názoru Ústavního soudu však v případě pracovněprávních sporů je nutné brát ohledy na slabší stranu, tedy zaměstnavatele. Nelze se tak uspokojit s odkazem obecných soudů na to, že se jedná o projevy osobní povahy hovořících osob a k takovému záznamu je nutné pořídit souhlas nahrávané, nic netušící osoby.

Ústavní soud se však v tomto případě odklonil od obecně přijímaného názoru, že tento záznam lze použít pouze se svolením fyzické osoby, která byla účastníkem hovoru. Důvod spočíval v tom, že pokud taková audionahrávka

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 22 Cdo 3717/2008.

⁷⁷Tajný zvukový záznam byl Městským soudem v Brně proveden na základě předloženého přepisu českého překladu rozhovoru mezi stěžovatelem (žalobcem) a členem zahraničního vedení vedlejšího účastníka řízení. K tomu byla přiložená audiokazeta. Soud si však vyžádal tlumočnicka, aby potvrdil obsah českého překladu s přiloženou audio nahrávkou.

hovoru je „ způsobilá zásadně ovlivnit skutková zjištění v projednávané věci, tzn. přispět k objasnění skutečného důvodu výpovědi z pracovního poměru, nedůvodně tak upřednostní právo na ochranu osobnosti této nahrávané osoby před právem zaměstnance jako slabší strany sporu na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“

6. 7. 4. Zvukový záznam tzv. monitorovaného hovoru

Základní skutkové okolnosti případu se týkali uzavření smlouvy ohledně zveřejnění firmy a poskytnutí dalších služeb. Původně se žalobkyně domáhala zaplacení smluvní ceny proti žalované. Žalovaná však zásadně popírá, že by k uzavření předmětné smlouvy došlo. Zajímavostí na celém tomto případě je to, že jediným důkazním prostředkem byl zvukový záznam, který byl nahráván z důvodu prováděného monitorování hovoru. To ovšem znamená, že každý takový záznam je uskladněn a vyvstává tak otázka, zda může být takový nahraný hovor použit v budoucnu. Žalobkyně byla u okresního soudu neúspěšná, neboť neunesla subjektivní důkazní břemeno ohledně prokázání uzavření uvedené smlouvy. Došlo tak k zamítnutí žaloby a to proto, že soud vyhodnotil monitorovaný hovor a jeho záznam jako nezákonný. S nezákonností tohoto důkazního prostředku se vypořádal tak, že poukázal na rozsudky Nejvyššího soudu z roku 2008 či nález ústavního soudu z roku 2006. Tato judikatura řeší otázky přípustnosti zvukového záznamu jako důkazního prostředku za předpokladu souhlasu nahrávané osoby v civilním řízení. Okresní soud nezákonnost důkazního prostředku spatřoval v tom, že i přes to, že došlo na začátku monitorovaného hovoru k otázce, zda s tím vedlejší účastnice řízení souhlasí, není možné považovat monitorování telefonního hovoru za pořizování zvukového záznamu, neboť jde pouze o legální hlasitý odposlech či skrytý příposlech v reálném čase. Z toho dovodil, že souhlasem s monitorováním hovoru nelze nahradit souhlas s pořizováním a použitím zvukového záznamu.

Ústavní soud však dovodil, že není pochyb o tom, že nešlo o projev osobní svobody, neboť telefonní hovor i přes to, že byl monitorován, probíhal mezi obchodními společnostmi. Nešlo tedy o projevy soukromé povahy, nýbrž o komunikaci vedenou při provozování obchodní činnosti. Tudíž, tak jak poukázal okresní soud na nutný souhlas monitorované osoby s použitím tohoto monitorovaného hovoru v rámci civilního sporu, nebylo zapotřebí.

Ústavní soud se však musel vypořádat s argumentem, zda je tzv. monitorovaný hovor svoji povahou shodný se zvukovým záznamem, u kterého se *a priori* předpokládá jeho použitelnost do budoucna. Ústavní soud zde zaujal stanovisko, že výklad provedený okresním soudem ohledně monitorování byl poměrně restriktivní, neboť monitorování nutně nezahrnuje pouze sledování v reálném čase, nýbrž není vyloučeno ani jeho uplatnění v budoucnu. Jelikož je povinností soudu vydat spravedlivé a věcně správné rozhodnutí, měl v případě, kdy protistrany negovali vzájemné tvrzení o souhlasu s monitorováním, měl okresní soud připustit provedení tohoto důkazu minimálně k ověření, jaké tvrzení je pravdivé. Ústavní soud tedy dovedl, že monitorovaný hovor, „nepřekračuje provedení důkazu záznamem telefonického hovoru, jehož předmětem měla být obchodní nabídka, nepřijatelnou míru kontextuálního zásahu do základního práva na ochranu soukromí. Toto je podle názoru Ústavního soudu dostačující pro použitelnost takového důkazního prostředku v soudním řízení.“⁷⁸

6. 7. 5. Vzorek DNA zemřelého jako důkazní prostředek

Dalším důkazním prostředkem, kterým lze zjistit stav věci může být například i využívání testů DNA při zjišťování otcovství. V uvedené kauze došlo k tomu, že účastnice civilního řízení navrhla k prokázání svého tvrzení důkaz testem DNA, kterým se snažila prokázat, že zemřelý, matrikovaný otec není jejím biologickým otcem. Ke skutkovému stavu nutno dodat, že tato účastnice se o existenci svého biologického otce dozvěděla až poté, co matrikovaný otec zemřel. Biologický otec s účastnicí byl od té doby více v kontaktu a společně se domluvili na tom, že na popření otcovství matrikovaného otce netrvají (zejména na tom netrval otec biologický) s příslibem, že v pořízení pro případ smrti (předmětné závěti) bude tato účastnice uvedená jako dědic ze závěti. V celém případě však vyšlo najevo, že tato účastnice řízení počala právně jednat k popření otcovství matrikovaného otce až poté, co zjistila, že její biologický otec též zemřel a ve své závěti ji jako dědice neuvedl. Jak soud prvního stupně, soud odvolací tak posléze soud dovolací se ztotožnili s názorem, že uvedený důkazní prostředek testem DNA nelze provést pro jeho nepřipustnost. Tato nepřipustnost testu DNA byla spatřována v tom, že záměr účastnice řízení byl čistě majetkového charakteru a proto tento test DNA nemůže posloužit jako způsobilý a přípustný důkazní prostředek, v tomto smyslu

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. II ÚS 2299/ 17.

„nástroj“ k uspokojení záměru získat po biologickém otci majetek jakožto způsobilý dědic.

Test DNA vyhotovený na základě vzorku DNA, který se odebere z těla zemřelého, není možné učinit bez předešlého souhlasu za života zemřelého. Po jeho smrti musí být zachováno právo na pietní ochranu osobnosti, což vyplývalo z § 15 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Z tohoto ustanovení plyne, že po smrti fyzické osoby přísluší právo na ochranu její osobnosti manželu či partnerovi, popřípadě dětem. Není – li jich, tak jejím rodičům. Obsahem této ochrany však není jen právo vymezených osob domáhat se takové ochrany před soudními orgány, ale též mají právo udělit či neudělit souhlas se zásahem do práva zemřelého na ochranu osobnosti za předpokladu, že se k této otázce zesnulý sám za svého života nevyjádřil.

Za situace, kdy prvotně musí dojít k popření otcovství matrikovaného otce před tím, než lze právně uznat jako otce jiného, nebylo možné, aby tato účastnice řízení navrhla test DNA. Uvedená nepřípustnost spočívala zejména v tom, že v tomto konkrétním případě *„test DNA vyhotovený na základě vzorku DNA odebraného z těla zemřelého, aniž by k tomu dal souhlas před smrtí sám zemřelý, nebo po jeho smrti osoby oprávněné k pietní ochraně osobnosti podle § 15 obč. zák., je nezákonně získaným důkazem, a jako takový je v řízení nepřípustný.“*⁷⁹

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 30 Cdo 1982/2012

7. Zhodnocení současné úpravy a úvahy de lege ferenda

V první části bych ráda shrnula současnou úpravu procesního dokazování v občanském soudním řízení. Procesní dokazování je mnoha učebnicemi považováno za nejdůležitější část civilního sporného řízení. Nicméně v rámci zákona je tato část upravena v části třetí, hlavě druhé označené slovem dokazování od § 120 – 136 OSŘ. Tak, jak je v této práci několikrát zmíněno, dokazování je důležité zejména proto, že výsledkem sporného řízení by mělo být spravedlivé a věcně správné rozhodnutí. Tato teze kooperuje se samostatným účelem zákona vymezeným v § 1 OSŘ, tedy že účelem této právní úpravy je poskytnout a zajistit spravedlivou ochranu soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků řízení. V první části této práce pojednávám o základních odvětvových zásadách, které se v procesním dokazování uplatňují či se vzájemně prolínají. Proto si myslím, že by bylo vhodné, aby tyto důležité a stěžejní zásady včetně některých obecných zásad byly vymezeny v samotné právní úpravě. Například by inspirací mohl být v této práci zmiňovaný TŘ, který sám v § 2 zakotvuje jednotlivé základní zásady trestního řízení. Bylo by proto vhodné zařadit tyto zásady hned do první části obecných ustanovení. Vzhledem k tomu, že v řízení před soudem prvního stupně není povinnost dát se zastoupit právním zástupcem na základě plné moci, bylo by zajisté na místě, aby i laická veřejnost získala možnost se s těmito zásadami seznámit již v samotném úvodu právního předpisu.

Na základní zásady poté navazuje procesní dokazování včetně základních pojmů, se kterými se čtenář v další části práce setkává. Součástí druhé kapitoly je též pozitivní a negativní vymezení předmětu dokazování. Úprava v OSŘ od § 120 však nic takového neobsahuje a rovnou zakotvuje důkazní povinnost. Nad rámec toho by dle mého názoru mělo být před důkazní povinností uvedeno pozitivní vymezení předmětu dokazování. Účastníci řízení by tak věděli, že předmětem dokazování nejsou všechny tvrzené skutečnosti, ale jen ty, které soud považuje za rozhodné nebo takové skutečnosti, které vzešly od účastníků řízení až v průběhu samotného jednání před soudem. Na toto pozitivní vymezení by mohlo navazovat vymezení negativní. Tomu se však současný OSŘ věnuje zcela dostatečně, nicméně lze této části právní úpravy vytknout, že není vymezeno uceleně. Jednotlivé skutečnosti, které nejsou předmětem dokazování lze nalézt v různých ustanoveních.

Procesní povinnosti jsou upraveny již v § 101 OSŘ, která v sobě zahrnuje povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Zjišťování skutkového stavu je primárně ponecháno na aktivitě stran s ohledem na zásadu dispoziční je zejména samotný účastník řízení tím, kdo by tyto procesní povinnosti měl splnit, pokud tedy může, neboť má zájem na výsledku daného sporu. V dřívější právní úpravě jsme se setkávali s tím, že povinnost tvrdit byla doplněna o to, že taková tvrzení se musí zakládat na pravdě (povinnost pravdivosti). Povinnost pravdivosti⁸⁰ se však vztahovala již k samotnému návrhu na zahájení řízení, které muselo obsahovat vylíčení rozhodných skutečností zakládající se na pravdě. S tím jsme se setkávali v občanském soudním řádu až do novelizace provedené zákonem č. 171/1993 Sb. Povinnost pravdivosti pak byla zakotvena právě v § 101 OSŘ. Nakonec však tato povinnost byla z předmětného ustanovení vypuštěna novelizací zákonem č. 30/2000 Sb. V této souvislosti tak lze poukázat na alarmující trend současné doby, že vítězem sporu je ten, kdo přesvědčí soud o pravdivosti svých tvrzení předloženými a provedenými důkazními prostředky. Nebo také ten, kdo vede účinnou obranu vůči protistraně. V souvislosti s procesními břemeny by bylo též vhodné, aby v textu právního předpisu bylo uvedeno, že každá ze stran nese důkazní břemeno ohledně těch skutkových předpokladů jí příznivé právní normy. Tuto právní větu by též bylo vhodné do občanského soudního řádu včlenit, neboť by dávala stranám najevo, že důkazní břemeno nese každá strana podle okolností případu.

Posledním bodem zhodnocení současné úpravy *de lege lata* a úvahy *de lege ferenda* se týkají důkazních prostředků. Úprava důkazních prostředků uvedených v § 125 OSŘ obsahuje takové prostředky, se kterými se ve sporném řízení setkáváme nejběžněji. Proto pro tyto důkazní prostředky stanovuje tento právní předpis způsob jejich provedení, od kterého se nelze odchýlit. Toto ustanovení však není uzavřeným výčtem. Povaha tohoto demonstrativního výčtu je správná v tom smyslu, že ponechává možnost, aby byly navrženy, provedeny a hodnoceny též jiné důkazní prostředky zde výslovně neuvedené. Taxativní výčet by tak takové možnosti vyloženě zamezoval. Možná by však s ohledem na ustálenou judikaturu nebylo špatné, pokud by se tento demonstrativní výčet rozšířil o zvukové a obrazové záznamy tak, aby bylo jasno, v jakém případě bude možné zvukový či obrazový záznam jako důkazní prostředek připustit a též jakým

pra⁸⁰ LAVICKÝ, P. a kol. Moderní civilní proces. Str. 57 - 58

způsobem se provádí. Tento důkazní prostředek lze totiž pořídit v dnešní době velmi snadno, proto by bylo vhodné stanovit meze jeho možné přípustnosti a negativně stanovit, v jakých případech by byl nepřipustný (například z důvodu ochrany projevů osobní povahy). Dále v § 126 OSŘ je upraveno v rámci svědecké výpovědi právo takovou výpověď odepřít za předpokladu, že by způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým. Je zcela jistě správné, že o důvodnosti odepření svědecké výpovědi rozhoduje soud. Nad to by však bylo vhodné včlenit do tohoto ustanovení také to, že nelze odepřít celou svědeckou výpověď ale pouze tu část výpovědi, pro které existují důvody odepření.

Na závěr této kapitoly se však nelze nezmínit o existenci věcného záměru civilního řádu soudního. Na této nové podobě úpravy civilního sporného řízení se podílela pracovní skupina⁸¹ tvořena předními odborníky na procesní právo. Tato pracovní skupina zahájila svoji činnost v dubnu roku 2016. Úprava věcného záměru civilního řádu vychází především z rakouského civilního řádu soudního (Zivilprozessordnung), který platil na území České republiky do roku 1950. Například bude znovu více posílena výše uvedená povinnost pravdivosti v tom smyslu, že strany nesmí důležité skutečnosti zatajovat či o nich lhát. Jen tak se bude možné dobrat opravdu spravedlivého a věcně správného soudního rozhodnutí. Strana soudu však bude více posílena ve smyslu vyhledávacím, neboť se bude moci aktivněji prosazovat při objasňování a zjišťování skutkového stavu. Nově například věcný záměr nepřipouští, aby znalecký posudek předkládal účastník řízení. Nově tak bude moci ustanovit znalce pouze soud. Nově pracuje věcný záměr civilního řádu s institutem doznání⁸². Například, pokud se žalovaný výslovně dozná k určitým tvrzeným skutečnostem protistrany, nebude zapotřebí takové tvrzení dále prokazovat jiným důkazním prostředkem.

⁸¹ doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D, Prof. JUDr. Alena Winterová, CSc., JUDr. Bohumil Dvořák, Ph.D., LL. M, JUDr. Zdeněk Pulkrábek, Ph.D. a JUDr. Eva Dobrovolná, Ph.D., LL. M. Původním členem skupiny byl rovněž JUDr. Jiří Spáčil.

⁸² Část druhá – řízení před soudem prvního stupně, díl třetí – dokazování. Bod 175 Věcného záměru civilního řádu soudního. Dostupné online na:

<https://crs.justice.cz/section>

8. Závěr

Tato práce se zabývá dokazováním v řízení sporném, které lze označit za páteř civilního procesu a to z toho důvodu, že výsledkem dokazování by mělo být spravedlivé a věcně správné rozhodnutí. Dokazování v řízení sporném však lze chápat spíše ve smyslu procesního dokazování, tedy zákonem upravený postup soudu a jednotlivých důležitých fází tohoto procesu, které jsou základními aspekty řádného průběhu dokazování. Součástí této práce nebylo pouze popsat důkazní prostředky, ale zaměřit se na to, co je s tímto tématem spjaté. V rámci tohoto záměru se čtenář této diplomové práce může seznámit se základními zásadami a jejich projevem v procesním dokazování, procesními povinnostmi účastníků řízení, procesními břemeny, fázemi procesního dokazování, důkazními prostředky a též jinými prostředky, které lze v rámci dokazování připustit, neboť ustanovení upravující důkazní prostředky není taxativním výčtem.

Cílem této práce tak bylo zejména seznámit čtenáře s tím, že procesní dokazování v sobě zahrnuje i další témata, kterými je nutno věnovat pozornost. Například se jednalo o situaci *non liquet* a její způsoby řešení. Dále také o pochopení vysvětlovací povinnosti strany nezátížené důkazním břemenem. Těmito situacemi se totiž soudní praxe setkává, a proto je i toto téma zařazeno v části zabývající se procesními břemeny.

Vzhledem k tomu, že záměrem nebylo tuto práci psát pouze z hlediska teorie civilního procesu a platné právní úpravy občanského soudního řízení, bylo zapotřebí často odkazovat na ustálenou soudní judikaturu. I přes to, že se pro jednotlivé potřeby odkazuje na ustálenou soudní praxi a jednotlivé právní věty neznamena to, že obsahem této práce není také uvedení jednotlivých případů, včetně závěrů ke kterým došel Nejvyšší soud České republiky nebo Ústavní soud České republiky.

Právě z toho důvodu obsahuje tato práce jednotlivé „zákonem neuvedené“ důkazní prostředky, jejich uplatnění je v rámci civilního sporného řízení možno připustit, provést a hodnotit. Proto jsou součástí šesté kapitoly vybrané judikáty, které se zabývají touto problematikou. Lze tedy souhlasit s názory, že záměrem demonstrativního výčtu důkazních prostředků je zcela jistě též dobře reagovat na společenské změny či tendence, které se do šíře důkazních prostředků promítají. Zejména se jedná o společenský pokrok v oblasti moderní technologie.

V konečné části této práce je obsaženo zhodnocení současné úpravy *de lege lata* a úvahy *de lege ferenda*. Tato část, byla stěžejní částí výstupu, ve které měla být shrnuta tvorba hlavního textu práce. Právě proto je zde uvedeny návrhy, co by bylo možné zařadit v rámci procesního dokazování do platné legislativní úpravy a z jakého důvodu. Tato část je tedy výsledkem práce s platnou právní úpravou a odpovědí na otázku, která je předeslána v samotném úvodu této práce. Nutno však dodat, že úvahy *de lege ferenda* mohli být rozvedeny mnohem podrobněji. Jelikož však tato část tak podrobná není a v aktuální době se stále pracuje na rekodifikaci civilního práva procesního, jejíž podoba je obsažena ve věcném záměru civilního soudního řádu, zmiňuji se o existenci věcného záměru na konci této kapitoly s tím, že jeho obsah lze snadno dohledat.

Obsah práce by mohl být dále rozveden ve všech kapitolách, které jsou její součástí. Nutno podotknout v návaznosti na rekodifikaci civilního procesu, která je inspirována zejména rakouskou právní úpravou mohla být součástí práce komparace právní úpravy této země. Diplomová práce by však zajisté mohla být rozšířena. Ať už o komparaci právní úpravy s jinými zeměmi, ale též porovnáním s tím, jaká bude právní úprava civilního procesu v České republice do budoucna.

9. Summary

Content of this thesis is to pursue in detail the topic of proving in dispute settlement. By its own character is proving of the dispute settlement the main content of this work. The goal is to show that the procedural evidence is really the spine of the civil process. The content of this work is articulated from the communal to the specific. The introductory part is dealing with the basic principles, which complementary each other in the phase of taking evidence. Up to this topic there are following continual taking evidences sides. Important point is also effort to these responsibilities from the taking evidences from procedural burden. Procedure responsibilities and burdens of the participant are typical token of civil process in the Czech Republic. Civil process is controlled by principles, which makes participants to its own initiative. Each of the participants of the procedure is interested about the result of dispute. From that reason is needed from each participant to prove his claim with proposed evidence means. Such an initiative from the participants can lead to good result of the dispute. The part of the work is situation when court gets into the evasion. At this topic there is following disputing of this situation. The important part of this is also definition of subject of prove. Whereas the Code of the Civil Procedure there is possibility to propose another means of prove, this means of prove you'll find it in this thesis also. The important part of this thesis is also case law of Supreme Court of Czech Republic and Constitutional Court of the Czech Republic. The last part is dedicated to evaluation of the current legal regulation *de lege lata* and reflections *de lege ferenda*. In this part you can find the personally attitude of the author.

10. Seznam použité literatury

1) Knižní zdroje

- HUMULÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. 192 s. ISBN 978-80-87212-51-6.
- KLANG, M. *Malá encyklopedie latiny v právu*. 4. doplněné vydání Praha: Linde, a.s., 2004. 173 s. ISBN 80-7201-456-0.
- LAVICKÝ, P a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. 268 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia; sv. č. 499. ISBN 978 – 80 – 210 – 7601 – 3.
- LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudím*. Praha: Leges, 2017. 272 s. ISBN 978-80-7502-203-5.
- MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1984. Spisy Právnické fakulty č. 56. 157 s.
- MACUR, J. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. Spisy Právnické fakulty č. 172. 160 s. ISBN 80-210-1403-2.
- MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Spisy Právnické fakulty č. 157. 171 s. ISBN 80-210-1161-0.
- MACUR, J. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Spisy Právnické fakulty č. 247. 219 s. ISBN 80-210-2539-5.
- POLIŠENSKÁ, P. *Přehled judikatury ve věcech dokazování*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 404 s. ISBN 978 – 80 – 7357 – 553 – 3.
- STAVINHOVÁ, J. *Občanské právo procesní – Řízení nalézací*. Brno: Iuridica brunensia, 1996. 227 s. ISBN 80-85964-25-2.
- SVOBODA, K. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009. 392 s. ISBN 978-80-7357-414-7.
- SVOBODA, K. *Nové instituty českého civilního procesu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012. 248 s. ISBN 978-80-7357-722-3.

- SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. 2. Vydání.* Praha: C. H. Beck, 2017. 1627 s. ISBN 978 – 80 – 7400 – 673 – 9.
- WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* Praha: Linde, 2014. 624 s. ISBN 978 – 80 – 7201 – 940 – 3.
- ZAHRADNÍKOVÁ, R. *Pojmové znaky civilního procesu.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 279 s. ISBN 978-80-7380-538-8.
- ZAHRADNÍKOVÁ, R et al. *Civilní právo procesní.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 565 s. ISBN 978-80-7380-437-4.

2) Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/ 1993 Sb., Ústava České republiky
- Ústavní zákon č. 2/ 1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 171/ 1993 Sb., kterým se mění zákon č. 99/ 1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 30/ 2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- Zákon 292/ 2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Zákon č. 36/ 1967 Sb., o znalcích a tlumočnících
- Zákon č. 500/ 2004 Sb., správní řád
- Zákon č. 549/ 1991 Sb., o soudních poplatcích
- Zákon č. 412/ 2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti
- Zákon č. 89/ 2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 40/ 1993 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 141/ 1961 Sb., trestní řád
- Zákon č. 418/ 2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Zákon č. 250/ 2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení proti nim
- Zákon č. 85/ 1996 Sb., o advokacii
- Zákon č. 91/ 2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

3) Internetové zdroje

- NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky
[online] <https://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>
- Informační systém Masarykovy Univerzity v Brně. SEIDEL, J. Protiprávně získané nebo použité důkazy v civilním soudním řízení.
Dostupné na: <https://is.muni.cz/www/210560/pfo-nd.pdf>
- Nejvyšší soud ČR. Rozhodnutí a stanoviska Nejvyššího soudu
Dostupné na:
http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/WebSpreadSearch
- Ministerstvo spravedlnosti. Sekce rekodifikace civilního práva procesního.
Dostupné na: <https://crs.justice.cz/section/>
- Poslanecká sněmovna České republiky. Sekce sněmovních tisků.
Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw>

4) Soudní rozhodnutí

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1998, sp. zn. 21 Cdo 1009/1998
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2678/2000
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2002, sp. zn. 29 Cdo 2893/2000
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2003, sp. zn. 21 Cdo 408/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2005, sp. zn. 28 Cdo 1193/2004
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. 30 Cdo 64/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2005, sp. zn. 21 Cdo 1392/ 2004
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1397/ 2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 28 Cdo 1104/2005
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. 22 Cdo 1810/2009
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 3717/ 2008

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4111/2009
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/ 2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2013, sp. zn. 21 Cdo 5278/2014
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3383/2013
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2616/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3851/2013
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. 32 Cdo 1124/2014
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 30 Cdo 1982/ 2012
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2016, sp. zn. 32 Cdo 3757/2016
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 1774/ 14 – 1
- Nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 2015, sp. zn. I ÚS 1180/ 14
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. III ÚS 755/ 15
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. I ÚS 1135/ 17
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. II ÚS 2299/ 17